

ივერია

ფასი ნომრისა 10 კაპიკი

№ 14

სპირა, 4 ივნისი

ყოველკვირეული გაზეთი

ფასი წლის დამლევამდის 3 მან.; ხუთი თვით 2 მან.

1877—1906

ადრესი: ქუელოსი, ფრეილინის ქ., № 5. ქელეფ. № 922

სარჩმნი: —ავაზაკობა და მთავრობის ტაქტიკა X-ისა. —კავკასიის ავტონომია თუ ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომიები. მ. დ. —ლისა. —შენიშვნა, დ. კოლეველისა. —სათათბირო და მინისტრები, კ. ს. —ისა. პატარა კაცის პატარა ფიქრები, ა. —ლისა. —ქვევით შემუშრობილს, (ლექსი), დ. თომაშვილისა. —სათათბირო და მუშათა დეპუტატები, ჯ. —სა. —ქრისტანობა და მუშათა საკიონი, ია. ზ. —შვილისა. —ღაბრუნდა სე, ყიფიანისა. —წერილი ჩეღატაის მიმართ, ნ. ლომაურისა.

ავაზაკობა და მთავრობის ტაქტიკა

სწორედ შესაფერი ვითარება შექმნა და შესაფერი ნაკონომიოლი გამოიყვანა რეაქციამ. თვითონ მთავრობამ თავის მოქმედებით უჩვენა ქვეყანას საუცხოვლო მავალითი ყაჩაღობის და ავაზაკობისა, და დღეს ყველანი ნათლად ვხედავთ, რომ ამ მავალითმა ფუჭად არ ჩაიარა და მიმბაძველნი ბლომად გაიჩინა.

აგერ რამდენიმე თვეა, მთავრობა დაუნდობლად, —ცეცხლითა და მახვილით, —იკლავს და ანადგურებს მთელ ქვეყანას. შეიარაღებული ლაშქარი თვითმპყრობელობისა ყოველ დღე ხალხის აუარებელ ქონებას სწვავდა და სძარცვავდა. იშვიათად დარჩენილა ჩვენში ვინმე ისეთი, რომლის ჯიბესაც კაზაკისა და სალდათის ხელი არ შეხებოდეს და იქიდან რამე წილად არ ხელომოდეს. არა თუ სოფლებში, სადაც გამგონი და გამკითხავი არავინაა, არამედ ტფილისშიაც, ნამესტნიკის სასახლის წინ, სადაც ადგილობრივი უმალღესი მთავრობაა დაბნელებული, კაზაკები ყოველ ცისმარა დღეს, ცხადად და დაუფარავად, მოქალაქეთ ჯიბეებს უცარიელებდენ, ხოლო ვინც ხმას ამოიღებდა და პროტესტის ვაცხელებდას და მითრახებით ზურგს უქრებდნენ. ყველამ იცოდა, რომ ეს ძარცვა-გლეჯა მთავრობის სურვილითა და ნებართვით სწარმოებდა და ამიტომ არავის ფიქრადაც არ მოსდიოდა სასამართლოსთვის მიემართა საჩივრით. რადგან წინდაწინვე იცოდა, რომ აქედან, გარდა ხარჯისა, მისთვის სასარგებლო არა გამოვიდა რა. და ასე, ამ რეაქციის დროს მთავრობის აგენტების ავაზაკობა რაღაც ფატალურ, აუცილებელ უბედურებად იქმნა ცნობილი საზოგადოებისაგან, ყველა თითქოს შეეჩვენა ამ უბედურებას, —აღმაშფოთებელი ძალმომრეობა, უკანონობა ყოველდღიურ ჩვეულებრივ მოვლენად გადაიქცა და არც ერთ დაზარალებულს აღარ უეკირდა, როცა ჯერი მასაც ერგებოდა და მთავრობის მოძალეები მასაც წაართმევდნენ ქონებას.

ხელი გასაგები არაა, თუ რამდენად შეუწყობდა ხელს მთავრობის ასეთი ვაჯანაღობა საზოგადოებაში კანონიერობის შექმნებისა და შეგნების გაძლიერებას. ხალხში მოიპოვება

ისეთი ელემენტები, რომელნიც მოკლებული არიან გონებრივსა და ზნეობრივს ცნობიერებას, ქონებრივ გაქირვებაში იმყოფებიან და ამიტომ მათ ავაზაკობის გზაზე დასადგომად მხოლოდ გამამხნეველები მაგალითი და მოხერხებული დრო ექირვებათ. და, აი, დღეს, როცა მთავრობის ავაზაკური მოქმედება, წინანდელთან შედარებით, კოტატი შემცირდა, თვით ხალხის წრებში წარმოსდგა და განვითარდა ავაზაკური ძალმომრეობა და ძარცვა-გლეჯა. ისე დღე არ ვაივლის, რომ ოცი და ოცდაათი შემთხვევა არ მოხდეს თავს დასხმისა და მკვლელობისა. არავითარი ფასი და პატივისცემა აღარ აქვს არც საკუთრებას და არც სიცოცხლეს ადამიანისას. ისეთი ოჯახი აღარ არის, რომელსაც უსახელო მუქარის წერილი არ მიეღოს მძარცველთაგან, რომელნიც ფულის მოთხოვნის საბუთად არა იშვიათად სხვა და სხვა პარტიებსა და „კომიტეტებს“ ახსენებენ და ადრესატებს ყუმბარისა და ტყვიის მოლოდინით აშინებენ. თავს დასხმის დროს არ არსებობს არავითარი გარჩევა, არც შებრალება. ეს თავზე ხელოვნებული ყაჩაღები, რომელთაც თავი განწირული აქვთ, ქათმის ოდნადაც არ აფასებენ ადამიანის სიცოცხლეს. ყოველი „გამარჯვება“, თითოული მათთვის კეთილად დასრულებული თავს დასხმა ენერჯისა და ძალას შმატებს ამ ავაზაკებს და ამრავლებს მათ წამბაძველებს. მთელი საზოგადოება შიშს ქვეშ იმყოფება, ცხვირი გარედ ვეღარავის გამოუყვია, სახლის კარები მისულ სტუმრისთვისაც შიშით ვერ გაუღია. თითოული მსახური რაიმე სამრეწველო ან სავაჭრო დაწესებულებისა, რომელსაც რაიმე დამოკიდებულება აქვს აღის ვასასა და ფულთან, დარწმუნებული არ არის, რომ დღე მშვიდობით დაულამდება და საღამოს შინ ცოცხალი დაბრუნდება. ავაზაკებმა შიშის ზარი დასცეს მთელ საზოგადოებას და ამ შიშინაობის წყალობით ასპარეზი გაუფართოვეს თავიანთ ყაჩაღურ განმედაობას.

რას შერება ამ დროს მთავრობა, სდენი ამ ავაზაკობას? რასაკვირველია, სიტყვით იგი „კანონიერობისა“ და „წყვეტილების“ მომხრეა და ამ „კანონიერობის“ სახელით მოქმედება მაშინაც, როცა უიარაღო ხალხს სახლებს უწვავდა და ჯიბეებს უცარიელებდა. ამავე „კანონიერობის“ სახელით მან იარაღი ჩამოართვა მშვიდობიანი ხალხს, ხოლო მძარცველები და ყაჩაღები შეიარაღებული დასტოვა. და დღეს, როცა უიარაღო ხალხი შეიარაღებულ მძარცველთა ბრბოს წილად დატოვებული, მთავრობა ჩუმ-ჩუმად იღიმება და ნიშნის მოგებით გვეუბნება: „ახია თქვენზე! რევოლუციას ეტრფიალებოლით და, აჰა, ესეც თქვენი რევოლუციია!“ მთავრობის მსიხლოვანება ადვილი გასაგებია. როცა თვითონ მან ჯარი მიუსია ხალხს და დაარბევინა, იგი ფიქრობდა, რომ ახით ხალხს უკიდურესობამდის გაამწარებდა, თავისუფლებისადმი მისწრაფებას

დაუჩლოუნებდა და წინანდელ დროს მოანატრებდა. დღეს ამ მიზანს ემსახურება „კერძო თაოსნობა“, კერძო ყაჩაღთა საქმიანობა. მთავრობა მოელის, რომ ამგვარად შეწყუბუღულ საზოგადოებას მოენატრება მყუდროება, მშვიდი ცხოვრება, ხელს აიღებს რევოლუციონურ მისწრაფებაზე და გულს გაუერთებს ბიუროკრატიულ მთავრობას, რათა მას შემპატრონებრივი ძალა და ავტორიტეტი მყუდრო, მშვიდობიან ცხოვრების დასამყარებლად.

უეჭველია, მთავრობის ეს მოლოდინი, როგორც სხვა მოლოდინიც რეაქციისა, არ გამართლდება და ახლანდელ მთავრობას ვერ ააცილებს ადგას დედამიწის პირიდან ვერავითარი, — ვერც სახელმწიფოებრივი და ვერც კერძო, — ძალმომრეობა. მაგრამ ისიც უეჭველია, რომ ავაზაკობის გავრცელება და გაძლიერება შესამჩნევად ხელისშემშლელია განმათავისუფლებელ მოძრაობისთვის. ამ მოძრაობას ესაჭიროება საზოგადოების ყველა წრეთა ერთსულოვნობა, ხოლო ავაზაკობა აშინებს განსაკუთრებით ბურჟუაზიულ წრეებს და მთავრობისკენ ერეკება მფარველობის და დახმარების სათხოვნელად. ამგვარად, ასლა გაძლიერებული თარეში მძარცველებისა — გარდა იმისა, რომ ზნეობრივად დასაგმობია — მაინებელია პოლიტიკურადაც და ამიტომ მას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქონდეს სხვა და სხვა პოლიტიკურ ორგანიზაციებმა, რომელნიც თვითმპყრობელობასთან ბრძოლაში ხალხის მეთაურნი და მებრძოლები არიან. შარშან, როცა ხსენებული ორგანიზაციები საზოგადოებრივ ცხოვრებას მეთაურობდნენ, საზოგადოების შავნელი ძალები მიმალოლი იყვნენ და თავს დასხმა და გაძარცვის მიზნით ჩადენილი მკვლელობა იშვიათ მოვლენას შეადგენდა. და ალბად დღესაც შეიძლება ამხრივ ცოტა რამ გაკეთდეს და მძარცველთა აღვირაშვებულობა ცოტათი აილაგოს, თუ აღნიშნული ორგანიზაციები ამ გარემოებას საკმაო ყურადღებას მიაქცევენ და სხვა და სხვა ღონისძიებას მიიღებენ. X

მამამისი ავტორიტეტი თუ მკაცრულ-მეჩივიანი ავტორიტეტი?

წინა წერილში ჩვენ ვთქვით, ამიერ კავკასიის საერთო სეიმში ერთად თავს მოაყრიან კონსერვატიულ-კლერიკალური მამამიანები, ბურჟუაზიულ-ლიბერალური სომხები და რადიკალი ქართველები, ჩვენ, რასაკვირველია, იმას არ ვამტკიცებთ, რომ ყველა მამამიანები უეჭველად კლერიკალები იქნებიან, სომხები — ზომიერი ლიბერალები და ქართველები — რადიკალები, მაგრამ დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ კულტურულ, ეკონომიურ, უფლებრივ და სარწმუნოებრივ პირობების ზედდავლენით ყველა შემოსხნებული ერი უმეტეს ნაწილად არჩევს ისეთ წარმომადგენლებს, რომელნიც გამომხატველნი იქნებიან შემოადინიშნულ სოციალ-პოლიტიკურ მიმართულებისა. თუ როგორ წავა დემოკრატიის საქმე ასეთ სეიმში, როგორი გამომხატველი იქნება ასეთი სეიმი ხალხის ინტერესებისა, — ყველასთვის ადვილი გასაგებია.

მაგრამ ავიღოთ ისევ კონკრეტული მაგალითები. მომავალმა სეიმმა უნდა გადასწყვიტოს აგრარული საკითხი, რომელიც ამ ეხმად რუსეთის სახელმწიფო სათათბიროში გასატარებელ რეფორმების ქვაკუთხედს შეადგენს. სათათბიროში უმეტესობა იმ აზრისაა, რომ ცენ ტრმა მხოლოდ საზოგადო პრინციპები უნდა დაადგინოს, ხოლო მისი დაწვრილებით შემუ-

შავება და განხორციელება მიენდოს ადგილობრივ დაწესებულებებს. ამიერ კავკასიაში საადგილ-მამულო საკითხის შეგვირება მიენდობა ამიერ კავკასიის საერთო სეიმს. მაგრამ ერთი ვიკითხოთ, შესძლებს ეს სეიმი შესაფერად მის გადაწყვეტას? ვერ შესძლებს და აი რატომ. საზოგადოდ მთელი რუსეთი რთული კონგლომერატია საადგილ-მამულო მფლობელობისა და მიწით სარგებლობის სხვა და სხვა ფორმებისა, ხოლო პატარა ამიერ-კავკასია ამ ფორმების მრავალფეროვნებით და სხვა და სხვაობით იგივე რუსეთისა პატარა მასშტაბით. აქ ერთ პატარა გუბერნიაში და ზოგჯერ მაზრაშიაც შეხვდებით მსხვილ მიწათმფლობელობასაც და წვრილ მფურნეობასაც, თმესაც და ხიზანსაც, მონადელე გლეხებსაც და გადმოსახლებულ სახანო გლეხებსაც. ასეთი არეულ-დაბრუნული ფორმები მიწათმფლობელობისა და ქრელი პირობები მიწით სარგებლობისა ძალიან ართულებს და ამწლებს აგრარულ საკითხის გადაწყვეტას. კახეთისა და დასავლეთ საქართველოს გარდა ყველგან შედარებით მსხვილი მიწათმფლობელობაა, მაშასადამე, ამ ორ პროვინციის გარდა სხვა პროვინციების წარმომადგენელნი, ან თვითონ შემამულენი, მედგარ წინააღმდეგობას გაუწევენ ცოტად თუ ბევრად რადიკალურ აგრარულ რეფორმას. მათი რეფორმა იქნება მხოლოდ საგლეხო ბანკების დაარსება, რაიც ხელსაყრელია ისევ მემამულეთათვის. შუა რუსეთში საგლეხო ბანკების დაარსება-განვითარებისა და მოქმედების ისტორია ცხადად ამტკიცებს, რომ ასეთ ბანკებით უფრო მემამულეებმა ისარგებლეს, ვიდრე გლეხებმა, რომელთაც არა ერთი და ორი ზედმეტი მილიონი გადაუხადეს მემამულეთ. ამიერ კავკასიის საერთო სეიმში ძალთა ურთიერთობა ისეთი იქნება, რომ აგრარული საკითხი ან სასეიმული მემამულეთა სასარგებლოდ გადაწყდება, ან იმდენად მცირე და უმნიშვნელო იქნება საადგილ-მამულო რეფორმა, რომ მცირე მამულიანი გლეხობას აღნავად ვერ გამოიყვანს ვაჭირებულ მდგომარეობიდან. ასლა გადმოიტანეთ ეს საკითხი საქართველოს სეიმში, დასწონდასწონეთ საქართველოს ეკონომიურ და საზოგადოებრივ ძალთა ურთიერთობა და დაწმუნდებით, რომ აქ სურათი შესამჩნევად იცვლება. ამიერკავკასიის საერთო სეიმში აგრარულ საკითხის რადიკალურ რეფორმის მომხრენი შეადგენენ უმცირესობას, საქართველოს სეიმში კი უმრავლესობას, რადგან აქ რიცხვი და ძალა მსხვილ მემამულეებისა მეტად მცირე და უმნიშვნელოა.

ესლა ავიღოთ თუნდ ქალთა საკითხი. მაშინ, როდესაც ქართველი ქალი ქართველ მამაკაცის თვალში სრულ უფლებიანი მოქალაქეა, მამამიანი ქალი მონა და ყმა არის მამაკაცისა. მას ჯერ ჩადრის მოხდაც ვერ გაუბედნია, ის დაბალ არსებად ითვლება და მამამიანი მამაკაცისთვის წარმუედგენელია, რომ ის და მისი მეუღლე თანასწორნი იყვენ მოქალაქობრივ უფლებებით. ცხადია, როგორ გადასწყვეტენ ამ საკითხს ამიერ-კავკასიისა და საქართველოს სეიმები.

ავიღოთ მესამე მაგალითი. ვთქვათ, ამიერ კავკასიის საერთო სეიმმა გადასწყვიტა რამდენიმე რკინის გზის გაყვანა კახეთში, იმერეთში და მამამიანების პროვინციაში, მაგრამ გარემოება ნებას არ აძლევს ერთ და იმავე დროს ყველა გზების გაყვანისას. როგორ მოიქცევა სეიმი? რომელ გზას გაიყვანს ადრე, კახეთისას თუ ნახიჩევანისას? რასაკვირველია, მეორეს შეიძლება ისეც მოხდეს, რომ უბრალო ხმის უმეტესობით სეიმში სრულიად უარჰყუნ საქართველოსთვის ბევრი სხვა საჭირო ღონისძიებაც ასეთ მაგალითების მოყვანა ათასობით შეიძლება.

ცხადია, რომ ყოველ მნიშვნელოვან და უმნიშვნელო საქმეში, ყოველ ნაბიჯში და ყოველ საკითხშია იგივე კავკასიის სემი, რომელიც — ერთხელ კიდევ ვიმეორებ, — არსებითად კონსერვატიული იქნება, ცვდება ხალხის სურვილებს ბორკილი დაადოს და ცხოვრების მიმდინარეობას წინ მალაღ კედლაღ აელობოს. ყველა, ვინც ამიერკავკასიის ავტონომიას ემხრობა და ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიებს უარჰყოფს, შეგნებულად თუ შეუგნებლად შედარებით კულტურულ და დაწინაურებულ საქართველოს ამიერ-კავკასიის ჩამორჩენილ ადგილებს უმორჩილებს, ფეხებზე ათ ფუთიან ბორკილს ადებს და შეუძლებლად ხდის მის თავისუფალ განვითარებას. ამაზე ხშირად ისმის ასეთი შეუწყნარებელი და უსაფუძვლო პასუხი: მართალია, მაჰმადიანები დღეს დღეობით ჩამორჩენილნი არიან, მაგრამ ადრე თუ გვიან ისინიც წინ წაიწევენ და კულტურულად განვითარდებიანო. ჩვენ მიუვგებთ: მართალია, მაჰმადიანები ადრე თუ გვიან წინ წაიწევენ და განვითარდებიან, მაგრამ განა ამ პროცესის დროს საქართველო ერთ წერტილზე იქნება გაყინული? განა წინ წაიწევენ და განვითარება მას არ შეუძლიან? თუ მაჰმადიანები ერთ ნაბიჯს ვადასდგამენ წინ, ქართველები ამავე დროს უკან არ დაიხევენ. მაშასადამე, თუ მათი განვითარების სისწრაფე ერთიანი იქნება, მაშ მათ შორის არსებული განსხვავებაც ერთი და იგივე უნდა დარჩეს. მაგრამ, თუ ვინმე მოუხერხებელს მოახერხებს და ცხად საბუთებით დაამტკიცებს, რომ მაჰმადიანთა განვითარების პროცესი უფრო სწრაფია ქართველების განვითარების პროცესზე, ეს მაინც ვერაფერი საბუთი იქნება, რადგან ცხადია, რომ სანამ მაჰმადიანები ასე სასურველად განვითარდებოდნენ და წინ წაიწევენ, მანამდის ჩვენი ხალხი ზემოხსენებულ ათფუთიან ბორკილით უნდა იყოს შემოკვეილი და შეკრული.

როგორც ხედავთ, საზოგადოდ კავკასიისა და კერძოდ კავკასიაში მოსახლე ერებისათვის არას მხრით ხელსაყრელი არ არის ერთი საერთო ამიერ კავკასიის ავტონომია. მის მეოხებით კავკასიის ერები ერთმანეთს კრიკაში ჩაუდგებიან და მხოლოდ ერთმანეთის წეწვას და შუღლს მოუწოდებენ. ასეთი მუღმივი კინკლაობა შეუძლებლად ხდის კულტურულ, ეროვნულ და ეკონომიურ განვითარებას. ასეთი მდგომარეობა ხელსაყრელი არ არის უმცირესობისათვის — ქართველები-სათვის და სომხებისათვის, მაგრამ არც მაჰმადიანებს მოუტანს სარგებლობას, რადგან ჩვენ, ასე თუ ისე, დღე გავლენას ვიკონიებთ ისეთ საქმეების გადაწყვეტაზე, რომელნიც მხოლოდ მაჰმადიანებს შეეხებიან და მათი კულტურულ მდგომარეობის მიხედვით უნდა იქნენ გადაწყვეტილი.

წინადაც ვთქვით და ეხლაც ვიმეორებთ, რომ ამიერ-კავკასიის ავტონომია რუსეთის სახელმწიფო მართვა-გამგეობაში დეცენტრალიზაციის მოახდენს, მაგრამ ოდნავადაც არ ეხება ეროვნულ საკითხს. სოც.-დემოკრატიულ ლიტერატურაში ხშირად ამოიკითხავთ და თვითონ სოც.-დემოკრატები სგანაც ხშირად გაიგონებთ, ვითომ ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია საშიხლად ამწვაგებდეს ეროვნულ შუღლს, ამიერ-კავკასიის ავტონომია კი ეროვნულ შუღლს ანელებსო. ასეთი უაფუძვლო, ყალბი და უმეცრული საბუთი მხოლოდ უმეცარ ფილისტერს შეიყვანს შეცდომაში. ყურს უგდებ ასეთ აზრებს და არ იცი, რას მიაწერო ასეთი გადმობრუნებული და გადმოყირავებული წარმოდგენა ეროვნულ შუღლის მიხეზებზე და მის მომსპობ საშუალებებზე. ან სრული უმეცრებაა, ან განხრახ თვალის დახუჭვა სინამდვილეზე, ან პარტიულ ლოგმის გაღმერთება.

ხშირად გაიგონებთ ჩვენებურ სერიოზულ სოც.-დემოკრატებისაგან, ვითომ ისინი ყველაზე უკეთესად შეგნებულ ინტერესებს და ამის დასამტკიცებლად თავიანთ პროგრამიდან მოჰყავთ ის მუხლი, სადაც ნათქვამია, რომ სოც. დემ. პარტია ენათა თავისუფლებას თხოულობსო. მოვავგონებთ ჩვენებურ სოც. დემოკრატებს, რომ ამ საკითხს რუსეთის სოც. დემ. პარტიის მეორე კრებაზე ორჯერ უყარეს კენკი და „ენათა თავისუფლების“ მომხრენი პლენარე-მარტოვ ლენინებმა ორჯერვე გააშავეს. ეს საკითხი მხოლოდ მესამე კენკის ყრის შემდეგ გავიდა, ისიც ერთი ხმის უმეტესობით! მაგრამ ვთქვათ, ეს არაფერია. ერთი ვკითხოთ სოც. დემოკრატებს, სად და როდის მოითხოვეს მათ ეროვნულ თავისუფლების მოსაპოვებლად განთქმული „ენათა თავისუფლება“, უშინაარსო, უმნიშვნელო და ორბირი „ეროვნული თვითგამორკვევა“ და ის ბუნდოვანი „ფართო ოლქობრივი თვითმართველობა“ (ნეტა ვიცოდეთ, რით განიჩევე იგი ერობისაგან?), რომელიც ეროვნულ შუღლის მოსასპობად არის გამოგონილი. ჩვენ უკვე გავარჩიეთ და ვნახეთ მისი ძალა: ჩვენ უკვე ვნახეთ, თუ როგორ გაანელებს იგი ეროვნულ შუღლს, თუ ვისთვის არის იგი ხელსაყრელი და როგორი შედეგი მოჰყვება ასეთ პოლიტიკურ ექსპერიმენტს.

ესლა ვნახოთ, რა მოსაზრებით და რა საბუთებით უარჰყოფენ სოც. დემოკრატები საქართველოს ეროვნულ ტერიტორიულ ავტონომიას. ტრაბახობაში კი ნუ ჩამოგვართმევენ, მაგრამ წინდაწინვე უნდა განვაცხადოთ, რომ მათ არავითარი, ცოტათ თუ ბევრად სერიოზული, საბუთი არა აქვთ თავიანთ მოსაზრების დასამტკიცებლად. აქ ძალაუნებურად მაგონდება ბნ ხატისოვის კითხვა და სოც. დემოკრატების პასუხი ტფილისის ამომრჩეველთა კრებაზე. ხატისოვმა განაცხადა: ავტონომისტ-ფედერალისტები აუარებელ მეცნიერულ საბუთებით იცავენ საქართველოს ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიას, რომელსაც უარჰყოფთ თქვენ, სოც. დემოკრატები, რომელთაც დღემდის ერთი მეცნიერული საბუთიც ვერ წამოგიყენებიათ თქვენი აზრის დასამტკიცებლადო. დასასრულ ხატისოვმა მეცნიერული საბუთები მოითხოვა, მაგრამ პასუხი ვერ მიიღო. ან კი რას მიიღებდა, როცა სოც. დემოკრატებს ასეთი საბუთები არა აქვთ და არც შეიძლება ჰქონდეთ. მაგრამ ისევე საქართველოს ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიას დაფუბრუნდეთ.

სოც.-დემოკრატები და მათთან ერთად სომეხთა ერთი ნაწილი ამტკიცებენ, ვითომ საქართველოს ავტონომია ეროვნულ შუღლს გაამწვავეს, რადგან ქართველები სხვა ერებს დასაჩაგრებენო. ესლავე უნდა მოვავგონოთ ჩვენ მოწინააღმდეგეთ და ერთხელ კიდევ ვაგიმეოროთ, რომ ჩვენებური ავტონომია სავსებით ვერ მოსპობს ეროვნულ დაჩაგვრას და ერთი ხელის დაკვრით ვერ განახორცილებს სოციალიზმს. ჩვენც კარვად ვიკით, რომ იმ დრომდის, სანამ არსებობს თანამედროვე კაპიტალისტური წარმოება, სანამ არსებობს ბურჟუაზიული სახელმწიფო, იმ დრომდის იქნება ეროვნული დაჩაგვრაც. მაგრამ საქმე იმაშია, როგორი მდგომარეობა არის ამ მხრივ ესლა ცენტრალისტურ რუსეთში, და როგორი იქნება ავტონომიურ საქართველოში. ჩვენი მოწინააღმდეგენი ყოველთვის ივიწყებენ, რომ ავტონომიურ საქართველოში უმცირესობის მოქალაქობრივი, კულტურული და ეროვნული უფლებები დაცულ იქნება ძირითად კანონებით, რომელთაც, რომ კიდევ მოინდომოს, ვერ შესცვლის საქართველოს ავტონომიური სემი. ამ აზრის დამამტკიცებელი საბუთი ისევე ავ-

სტრიაში უნდა მოგვებნათ. იქ ძირითადი კანონები არ უზრუნველყოფენ უმცირესობის მოქალაქობრივ, კულტურულ და ეროვნულ უფლებებს, რითაც მშენებრივად ისარგებლეს მადიარებმა, ჩეხებმა და პოლონელებმა. მათ ხელთ იგდეს თავიანთ ტერიტორიაზე დასახლებულ უმცირეს ვრთა უფლებები და საქმე იქამდის მივიდა, რომ ჰუნგრეთში, სადაც 8 მილიონი მადიარია და 10 მილიონი სხვა და სხვა ერის ხალხი, ფაქტიურად 10 მილიონ ადამიანს სარჩევნო უფლებები არა აქვს. ჰუნგრეთის პარლამენტში არც ერთი სხვა ერის დეპუტატი არ მოიძებნება იმ მიზეზით, რომ უმცირესობის უფლებები უზრუნველ ყოფილი არ არის ძირითად კანონებით. ავსტრიის მთავრობა ცდილობს საქმის მოგვარებას და უმცირესობის ინტერესების დაცვას, მაგრამ ძალია მისკენ არ არის. ქართველები ვერ შესძლებენ სხვა ერების დაჩაგვრას ჯერ ერთი იმიტომ, რომ არ მოინდომებენ საქმეში ცენტრალურ მთავრობის ჩარევას, რაც მათ სასარგებლოდ არ გათავადება, და, მეორეც, იმიტომ, რომ ადგილობრივ ძალითა ურთიერთობა „ნაციონალიზმის“ მხარეზე არ იქნება. თუ ავტონომიურ საქართველოში სხვა ერების პროცენტს ქართველ სოციალისტურ და რადიკალურ ელემენტებს მივუმატებთ, ამ შეგრთებიდან ისეთი ძალია გამოვა, რომელსაც ვერას დააკლებენ ქართველი ნაციონალისტები და უსუსური კაპიტალისტები*)

აქ თავისთავად იბადება ერთი კითხვა, რომელსაც გარეგნულად დიდი საწინააღმდეგო ძალია და სერიოზული საპასუხო ხასიათი აქვს. შეიძლება ვინმემ ასეთი ზოხაზრება წამოაყენოს: რა საქროა საქართველოს ავტონომია, როცა ასეთივე საპოზიციო ძალია (არა-რუსები, რომელნიც საერთოდ 50/10-ს შეადგინენ და რუსი სოციალისტ-რადიკალები) თავისუფლად შეებრძოლება „რუს პატრიოტებსა“ და ბურჟუაზიას, რომელიც ამიტომ ვერ შესძლებს სხვა ერების დაჩაგვრას. გარეგნულად, ვამეორებ, ეს სერიოზული საბუთია, მაგრამ ფაქტიურად იგი უნიდავო და სიმართლეს მოკლებულია. ჯერ ერთი, — არა-რუსთა კავშირი არ წარმოადგენს ისეთს ორგანიულ ერთეულს და ძალას, რომ შესძლოს მკიდროდ შეკავშირებულ რუსებთან ბრძოლა, და მეორეც, — დაჩაგრულ ერების წინაშე სდგას არა ორგანიული რუსეთი, როგორც ვრი, არამედ რუსეთი, როგორც სახელმწიფო, როგორც ბიუროკრატიული ძალია, რომელიც არც ისე ადვილი დასამარცხებელია, როგორც ზოგაერთ უსინათლო პოლიტიკოსებს ჰგონიათ. ერთი ვიკითხოთ, სად არის ჩვენში ასეთი ძალია? ვინ გასწევს ავტონომიურ საქართველოში რუსეთის მძლავრ ბიუროკრატიის მაგდობას? რით დამორჩილებს სუსტ ერებს ეს უხილავი ძალია? ჯარით, იარაღით, ხარბაზნებით? სად არის ეს ჯარი, იარაღი, ხარბაზნები და ტყეების მტყორცნელები? არსად არ არის და არც შეიძლება, რომ ავტონომიურ საქართველოს მთავრობას ჰქონდეს იგი. ამის შემდეგ სასაცილოა იმის თქმა, ვითომ ავტონომიურ საქართველოში ქართველი უმრავლესობა შესძლებს ისე დასჩაგროს უმცირესობა, როგორც ამას სჩადის ცენტრალისტურ რუსეთის თავით ფხვებამ.

*) ასეთ საწინააღმდეგო ძალის გასაძლიერებლად, ჩვენის აზრით, უმცირესობისთვის სასარგებლო იქნება, თუ ცხორჩალოსი, ახალქალაქისა და და ახალციხის მაზრები, სადაც უმრავლესობა არა ქართველებს ეკუთვნის: შეუერთდებიან ავტონომიურ საქართველოს. მაგრამ ამ საქითხის გადაწყვეტაში, სამართლებრივ პრინციპის ძალით, ჩვენ, ქართველები, ვაღაპწყვეტ მზას ვერ დავისაუბრობთ. ეს საქითხი, როგორც ზემოაღც აღვნიშნეთ, უნდა გადაწყდეს ადგილობრივ პლებისციტით.

დის იარაღში ჩამჯდარი ბიუროკრატია. ამიტომ ზემოხსენებული საბუთი სავნის უბრალო პუშტა, სიტყვეთა ბა და სხვა არაფერი.

კიდევ ბევრშესაშინებელ არაკებს იგონებენ ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიით „დაშინებული“ სოც.-დემოკრატები, სომეხი ბურჟუები, რუსი „პატრიოტები“ და ბიუროკრატები, მაგრამ, სამწუხაროდ, საგაზეთო წერილში შეუძლებელია ყველა მათ მიერ წამოყენებულ „საბუთების“ გარჩევა და ამ საბუთების უშინააღრისა, სიმჩატისა და უსუსურობის გამო-მკლავება. მათი საუკეთესო მასწავლებელი და მსაჯული იქნება რეალური სინამდვილე, დრო და უღმობელი ცხოვრება, რომელიც, მათდა სამწუხაროდ, რუსეთის სოც.-დემოკ. პარტიის კრების გადაწყვეტილებას არ ემორჩილება და ყოველთვის იმ კალაპოტში არ მიმდინარეობს, რომელიც მას გაუთხარეს დოგმით თვალეხავეულმა და ვიწრო სექტანტურ ფარხმლით აღტურვილმა მარქსისტებმა. მ. ად — დი.

შ ე ნ ი შ ვ ე ა

ყველასთვის ცხადია, რომ დღეს რუსეთის და კერძოდ ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრება დიად ისტორიულ მომენტს განიცდის. თვითმყრობელმა ბიუროკრატამ უნებლიედ ქელო მოხიარა რევოლუციის წინაშე და „ბრძანა“ სათათბიროს მოწვევა. ჩვენ რომ ბიუროკრატიის გულკევილობის ამბავი ვიცით, ის ხალხის სასარგებლოდ, რასაკვირველია, არაფერს გააკეთებდა, მაგრამ ერთის მხრით რუსის ხალხის მშროშელმა ნაწილმა და, მეორე მხრით, რუსეთის იმერის ფარგალში მცხოვრებ დაჩაგრულ ერთ უმეტესობამ (პოლონელები, ლატიშები, ებრაელები, ქართველები და სხვ.) შექმნეს რუსეთის დიდი რევოლუცია და მთავრობა დათმობის გზაზე დააყენეს ისულებით.

თუ სიმართლეს სწორედ შეგხედავთ, გულზე ხელს დავიღებთ და სიმართლეს ისე ვიქმთ, მაშინ ყველასთვის აშკარა იქნება, რომ ბიუროკრატიული რეჟიმის სიმწვავეს რუსის მუშა ხალხზე უფრო უფრო ცხოველად გრძობდენ დაჩაგრული ერები, ანუ „ინოროდცები“, როგორი სახელითაც მოხათლა ესენი ბიუროკრატიაში. ეს ცხადია და, აი, შიტომაც ესენი უმთავრეს როლს თამაშობდენ რუსეთის რევოლუციაში და რეპრესიების სიმწვავეც ამათ უფრო მოხვდათ.

ეროვნული დევნა, შევიწროვება, ფებ ქვეშ გათელვა ადამიანის ეროვნულ უფლებათა, გმობა და შეურაცხყოფა სიტყვითა და საქმით ადამიანის ენის, ზნე-ჩვეულების, წარსულის, მის შინაურ და საოჯახო საქმეებში ხელის ფათური, არარად შერაცხვა მისი ადამიანობის ყოველგვარ სიმწვავესა და დამცირობაზე უფრო აუტანელია. ვისაც ცოტადენი თავმოყვარობა მაინც შეტრჩინა, იგი ვერ შეუტრიცდება ეროვნულ დამცირობას, არა თუ ის, ვინც იბრძვის ადამიანის სრულ და ყოველ მწივ თავისუფლებათა მოსაპოვებლად.

მართალია, ჩვენში არიან ერთგვარი ჯუროს ადამიანები, რომლებიც აცხადებენ, რომ ეროვნული საკითხი ბურჟუაზიული საკითხია და არა პროლეტარულიო, მაგრამ არც ერთს ქეშმარიტ და შეგნებულ დემოკრატს, თუ გინდ ის იმავე დროს სოციალისტიც იყოს, ნება არა აქვს გვერდი აუხვიოს და არ ემსახუროს ადამიანის ყოველ მწივ კანთავისუფლებას საქმეს. დემოკრატია, როგორც ასეთი, წინააღმდეგია ხალხის (დემოსის) ჩაგვრისა და, მასთანამე, როგორ შეუძლია არ იყოს წინააღმდეგი ეროვნულ ჩაგვრისაც?!

ვინ სთქვა, ვინ მოკორაო? — შემოძიკულობებენ ჩვენი „სოციალისტები და დემოკრატები“: ვინ გითხრათ, რომ ჩვენ ეროვნულ ჩაგვრის წინააღმდეგნი არა ვართო? — ვფიქრობ, რომ ხართ, თუმცა იმავე დროს ნეტარ ხსენებულ „მოგზაურიდან“ დაწვეული „სხივ-განთიად-ელვა-ლაშპარში“ ეგვევ ეროვნული ჩაგვრის წინააღმდეგნი სულ სისაცლოდ იგდებენ ამ საკითხს, უჭიბლოდ ოხუნჯობენ მასზე და საქვეყნოდ აცხადებენ, რომ — კიდევ გავიმეორებ, — ეროვნული საკითხი ბურჟუაზიული საკითხიაო და ამას ჩვენი მტრები იმავეს იმეორებენ ხსენებულ დემოკრატიის გულმოდგინე აგენტები საქართველოს ყოველ კუთხეში. ხალხის დასახად კი იგივე „დემოკრატები“ ავტორიტეტულად გვითითებენ თავიანთ პროგრამის ერთ-ერთ მუხლზე, სადაც ერს თვითგამორკვევის უფლება ეძლევა.

ვაი ჩვენი ბრალი!.. პლენხანოვი და ლენინ-მარტოვი საზოგადოდ და კერძოდ ჩვენ ერს, რომელსაც ასი ათას წელზე მეტი უცხოვრია და დიდი ხანია გამორკვეული აქვს თავისი ეროვნული, ტერიტორიალური და სხვ. ვინაობა, მხოლოდ ახლა აძლევენ ასეთ უფლებას!.. ისტორიას უკუღმა ატრიალებენ, ან თავიდან იწყებენ! ასე რომ ვიარათ, ესე იგი ახლა შევეუდგეთ ჩვენს ეროვნულ თვით გამორკვევას, ვინ იცის, როცა ამ პროცესს დავასრულებთ, ახალი პლენხანოვი არ გამოჩნდება და თავის წინაპარტით (ე. ი. დღევანდელი პლენხანოვივით) არ ბრძანებს: „ჯერ თვით გამორკვევა გაკლიათო?..“ თვარა საძიოდ წლის წინად, 1903 წ. ჩვენებურ სოც.-დემოკრატთა პროგრამის მეორე მუხლი პირდაპირ ლაღადებდა რუსეთში დემოკრატიული რესპუბლიკის დამყარებას ფედერატულ პრინციპის თანახმად, სადაც თითოეულს რუსეთში მცხოვრებ ეროვნებას ფართო შინაური საკანონმდებლო დაწესებულება უნდა (ავტონომია) ჰქონებოდა.

ამ შემთხვევაში „რუსული“ მიმართულება პლენხანოვისა და ძმთა მისთა (შემინდეთ მე ცოდვილს!) ცხოვრებაში, რასაკვირველია, არ გამართლა და, აი, ამ ბოლო დროს რუსულ სოც.-დემოკრატიულმა გამოცემებმა („ბორბა“, „ნაჩალო“) პირ და პირ აუცილებელ საჭიროებად აღიარეს რუსეთის ავტონომიურ ერთეულებად დაყოფა ეროვნებათა მიხედვით. გამოცხადება გემოცხადებად დარჩა და ჩვენმა სოც.-დემოკრატებმაც ყური მოიკრუს ამ გამოცხადებაზე, ანგარიში არ გაუწიეს მას და ძიანუწიერეს იგი.

დღეს კი, როდესაც რუსეთის რევოლუციამ, ჯერ-ჯერობით მიინც, ქუჩიდან სათათბიროში იქმნა გადატანილი და ჩვენი ხალხიც, საარჩევნო ფერხულში ჩაბმული, თავის წარმომადგენლებად, ნებისთ თუ უნებლიედ, სოც.-დემოკრატებს ირჩევს, არც ერთს „ჩვენს“ დეპუტატთაგანს საქართველოს ავტონომიის საკითხის (როგორც ეროვნულ საკითხის) მიფუჩებება აღარ შეუძლიათ. მართალია, მათ, როგორც პროლეტარიატის იდეოლოგებს“ სამშობლო არ უნდა სწამდეთ, რადგანაც, მათივე სიტყვით, „პროლეტარებს სამშობლო არა აქვთ“, მაგრამ ფრაზა ფრაზად რჩება და სინამდვილე კი იმას გვეუბნება, რომ იმ ხალხს, რომლებმაც მათ თავის სვეტედის შესახებ ლაპარაკი მიანდო სათათბიროში, რომელიც ასი წლის მონობის შემდეგ პირველად იღებს ხმას თავის სრულიად კანონიერ და ადამიანურ უფლებათა აღსადგენად, ამ ხალხს ვიმეორებ, სამშობლოცა აქვს და ისტორიაც. ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ამ პროლეტარიატის იდეოლოგთა ღ დღე „ჩვენისქვეყნის წარმომადგენელთა რიცხვში ურყვიან ისეთებიც, რომელნიც პარტი-

ულ დისციპლინის თუ სხვა რამ მოსახრებით საქართველოს ავტონომიის საკითხში ორკოვობდნენ და თავიანთ ნაშრომს რწმენასა და სახეს მალავდნენ (ერთი ამთავანი შილდერის პირით გვეუბნებოდ: „ვაშა ეროვნულ დამოუკიდებლობასო“.); მაგრამ ამიერიდან ასეთი დამალვა აღარ შეიძლება. ერთსა და იმავე კითხვაზე ორგვარ პასუხის მიცემა ლოდიკის წინააღმდეგია. სათათბიროში ამით საქართველოს ავტონომიის შესახებ პირ და პირ უნდა განაცხადონ „პო“, ან „არა“. პირველით ბევრს მოიგებენ, მეორეთი ბევრს წააგებენ. ყოველ შემთხვევაში ხალხი ნათლად დანახავს როგორც მათს, ისე მთელი პარტიის ფიზიონომიას და ამ გაცვეთილს შემდეგში სახელმძღვანელოდ გამოიყენებს. — დ. ჭავჭავაძე

სათათბირო და მიინსტრები

ხალხის ნამდვილი და სრული გაბატონება სახელმწიფო საქმეების მართვასა და გამეობაში შეუძლებელია იქ, სადაც სამინისტრო, ეს ყოველივე კანონების აღმასრულებელი დაწესებულება, თავის მოქმედებაში ხალხის წარმომადგენელთა წინაშე პასუხს არ აგებს. ხალხის წარმომადგენლობას და საკანონმდებლო კრებულს არავითარი პრაქტიკული მნიშვნელობა არა აქვთ, თუ მიინსტრებს და მათ ხელქვეით მყოფ მხელეებს ართმეული არ ექნათ უფლება, დაუჯგულად დაარღვიონ სახელმწიფოში არსებული ყოველი კანონი, დაარღვიონ ხალხის სურვილი, ხალხის წარმომადგენელთა ბრძანებას გადაუხვიონ. ასეთი სამინისტრო აღმასრულებელი დაწესებულება კი არა, სახელმწიფოს ნამდვილი ბატონია, — იგი თავის ნებაზე განაგებს ქვეყანას..

ამიტომ ყველგან, სადაც ხალხი ებრძვის თვითმპყრობელობას და წარმომადგენლობას ამყარებს, იგი ცდილობს, ერთის მხრივ ხელში ჩაიგდოს საკანონმდებლო უფლება და, მეორეს მხრივ კი, ხალხის საკანონმდებლო კრებულს დაუმორჩილოს აღმასრულებელი დაწესებულება. მართალია, აღმასრულებელ ძალის სრული დამორჩილება არსად სასურველად მიჩნეული არ არის, — აღმასრულებელი კანონის ფარგალში თავისუფალი და დამოუკიდებელია, მაგრამ კანონის დარღვევისათვის კი ყოველი სახელმწიფო მოხელე პასუხს აგებს და პასუხს აგებს მის მაგიერად მისი უფროსი, — მიინსტრიც, რომელსაც ხალხის წარმომადგენლები მის ხელქვეითის შემჩნეულ ბოროტ-მოქმედებაზე შეეკითხებიან და პასუხს მოსთხოვენ ხოლმე.

რუსეთში თვითმპყრობელმა მთავრობამ ნაძალადევად, ძალა-უნებურად მიანიჭა ხალხს წარმომადგენლობა და, რასაკვირველია, ვცადა ისეთი წარმომადგენლობა მიეცა, რომელიც წინეთ გაბატონებულ ჯგუფებს, ძველ მთავრობას სახელმწიფოში ყოველივე უფლებას შეურჩინდა. მოუწვევლობა არ შეიძლებოდა და ამიტომ განიზრახეს „სათათბიროს“ მოწვევა, ისეთ დაწესებულების, რომელიც მხოლოდ ითათბირებდა, თავის აზრს გამოთქვამდა და სახელმძღვანელოდ კი ვერაფერს ვერ გადასწყვეტავდა. ხალხმა ეს არ იქპარა, მეტო უფლება მოითხოვა და მთავრობამ ისევე დაუთმო ხალხს და სათათბიროს გადაწყვეტილებას საკანონმდებლო საქმეებში სავალდებულო ხასიათი მიანიჭა, თუმცა აქაც ეს გადაწყვეტილება ისეთ პირობებში ჩააყენა, რომ ნამდვილად ხალხის წარმომადგენლებს მხოლოდ მაშინ შეუძლიათ რამე გადაწყვეტილებას დაადგენ და მხოლოდ იმ კითხვებში, როდესაც დასადაც ამას მოინდომებს მთავრობა. სხვათა შორის, ხალხის

წარმომადგენელთა უფლების შესამცირებლად, მეფემ გამოაცხადა, რომ სამინისტროს შემდგეშიაც თვითონ დანიშნავს და რომ მინისტრები მის წინაშე იქნებიან პასუხის მგებელი და არა ხალხის წარმომადგენელთა წინაშე. მწერლობასა და საზოგადოებაში მაშინვე შენიშნეს ეს ხრიკი და მოითხოვეს „პასუხის მგებელი სამინისტრო,“ მაგრამ იმ დროს ხალხის სარეველუციო ძალა უკვე მოღუქებული იყო და, პირველი სათათბიროს წევრები რომ შეიკრიბენ, მათ დაუხვდათ ის წესი, რომელიც მთავრობის უკანასკნელ მანიფესტით იყო შემოღებული, — სამინისტრო მთავრობის მიერ წინაშე პასუხისმგებელი...

ამ ყოველად უფარვის წესის შედეგიც მალე აშკარა შეიქმნა. სათათბიროს მოქმედების თითქმის პირველივე დღიდან აღმოჩნდა, რომ სამინისტროს წევრებს ხალხის წარმომადგენელთა გულის ტკივილი არ ესმით და ამიტომ არ უნდათ, მათ მოქმედებას ხელი შეუწყონ და მათ სურვილებს დაემორჩილონ. აშკარა იყო, რომ ამ ორ მოპირდაპირე ძალას შეტაკება უნდა მოსვლოდათ. შეტაკებისთვის ნიადაგი მზად იყო, — მთავრობის სეფესიტყვის საპასუხოდ ხალხის წარმომადგენლებმა თავისი სამოქმედო პროგრამა წარუდგინეს ხელმწიფეს და ამით საჯაროდ გამოაცხადეს, თუ რა გზას უნდა დაადგეს შემდგეში ყველა ის, ვინც ხალხის სურვილებს ემორჩილება.

მართლაც, ორი ბატონი ერთად სახელმწიფოში ვერ იქნება. შეიძლება, ბატონობა, ქვეყნის გამგეობა ჩაბარებული ჰქონდეს ორ დაწესებულებას, — მეფეს და სათათბიროს, მაგრამ იქ, სადაც ეს ორი დაწესებულება ერთმანეთში ვერ თანხმდება, ბოლოს ერთ რომელიმესი სურვილი უნდა იყოს სავალდებულო, — ან მეფის და ან სათათბიროსი, ამ მხრივ რუსეთის პირველი სათათბირო განსაკუთრებულ პირობებში მოწვეულია. მეფე კდილობდა მისთვის რაც შეიძლება ნაკლები უფლება დაეთმო, ხალხს კი სურს, მეფეს რაც შეიძლება ნაკლები უფლება შეჩრეს, რადგანაც რუსეთის წინანდელმა ვითარებამ და უკანასკნელმა ომიანობამ ნათლად დაუმტკიცეს ხალხს, რომ თვითმპყრობელობის მომხრეებს სახელმწიფო საქმეების რიგინად და პატიოსნად გაძლოა ვერ შესძლებიათ. ამიტომ, კანონით, მეფე სათათბიროზე უფრო მაღლა სდგას, ზნეობრივი გავლენა კი ხალხში სათათბიროს მეტი აქვს, ვიდრე ხელმწიფეს. ამიტომ ხელმწიფის, როგორც აღმასრულებელი ძალის, ყოველი წარმომადგენელი, მინისტრი იქნება იგი, თუ უბრალო მოხელე, იძულებულია სათათბიროს სურვილი თავისთვის სავალდებულოდ მიიჩნიოს, რომ ანაირად ხალხში ნდობა და გავლენა მოიპოვოს.

ამიტომ სეფესიტყვის საპასუხოდ ადრესში გამოთქმული სურვილებიც მთავრობისთვის სავალდებულო უნდა გამხდარიყო ისევე, როგორც პოლიტიკური ანსტიაც, რომელსაც ხალხი სათათბიროს გარეშეც ერთხმად და დაჟინებით ითხოვდა.

მაგრამ თვითმპყრობელობის გრძნობა და ჩვეულებები ისე მაგრად აქვს გამჯდარი მთავრობას, რომ მას ასეთი დამორჩილება დამცირებლად მიიჩნია და მინისტრთა საბჭომ თავის დეკლარაციაში გამოაცხადა, სათათბიროს სურვილებს არ ვეთანხმებითო. ეს უარი ისეთის კილოთი იყო გამოთქმული, რომ ყველასთვის აშკარა შეიქნა კონფლიქტის აუცილებლობა.

ეს კონფლიქტი, აშკარა შეტაკება, მართლაც, მოხდა. სათათბირომ მინისტრებს თავისი აღმუშაობა უძღვნა, სათათბიროს წევრებმა სასტიკად გაპიკეს მინისტრები, უნდობლობა გამოუცხადეს და სამსახურიდან გადადგომა მოსთხოვეს.

საბუთიც ჰქონდათ: მინისტრები არამც თუ არ ეთანხმებიან სათათბიროს სამოქმედო პროგრამას, თავის მოქმედებით პირდაპირ ამტკიცებენ, რომ მათთვის რუსეთში სათათბიროს მოწვევით არაფერი არ შეცვლილა. განსაკუთრებით კი არ შეცვლილა ადამიანის სიცოცხლის ფასი და მოქალაქეთა უფლებრივი მდგომარეობა. წინანდელი საშინელი სისასტიკე, დაუნდობლობა და თვითნებობა სათათბიროს მოწვევის შემდეგაც არ შეწყვეტილა და უღანაშაულოდ დასჯილ ადამიანთა სისხლი ხმა მაღლა ღაღადებდა იმას, რომ მინისტრები თვითმპყრობელურ საქმიანობას ვერ უსაცდებიან.

მინისტრებმა სათათბიროსაგან უნდობლობის გამოცხადებას არავითარი ყურადღება არ მიაქციეს... სათათბიროს წევრებმა ათასნაირ შეურაცხყოფით სცადეს მათი აღვილიდან დანძრევა, მაგრამ ამ ცდამაც უნაყოფოდ ჩაიარა... სათათბიროს წევრებმაც გამოაცხადეს, მამულის, სამშობლოს სიყვარული თუ გაქვთ, ნუ გამწვავებთ საქმეს და, რაკი ჩვენ, როგორც ხალხის კანონიერ წარმომადგენლებს, არ გვეთანხმებით, დროით ჩამოგვშორდითო. მაგრამ სად აქვთ სამშობლოს სიყვარული იმათ, ვინც ხალხის უმანკო სისხლის დაქტევას არ უშინდება!

ანაირად დღეს სათათბირო და სამინისტრო ერთმანეთის აშკარა მტრებად არიან. სათათბიროს ყოველ ფეხის გადადგმაზე წინ გადაელობება სამინისტროს, სათათბიროს ყოველი სურვილი უნდა განახორციელოს იმ მინისტრებმა, რომელთაც თავის ქვევით პირდაპირ გამოაცხადეს, რომ მათ სათათბიროსი არავითარი პატივისცემა არა აქვთ, რომ მათ თვალში სათათბირო „ხელმწიფის წინააღმდეგი და ბოროტ მოქმედების ჩამდენი“ არის..

ხელმწიფე ამ მინისტრების ზურგს უკან ამოფარებულია. იგი სდუმს, მაგრამ მისი სიზუძე და მინისტრების სამსახურში დატყვევა აშკარად ამტკიცებს, თუ საითკენ მიიწევს მისი გული, ამ დახვეწებულ და ხალხის მზავრელ ბიუროკრატებისკენ, თუ ხალხისკენ, — ხალხის სურვილების აღმასრულებლად მიიჩნია მას თავი, თუ უნდა, ისევე ძველებურად იბატონოს ხალხზე და ხალხის ყოველი თავისუფალი სიტყვა და აზრი სამუდამოდ დაახშოს...

მათი დახშობა შეიძლება და წინეთ, ახლა გვიან არის. ხალხი გაიზარდა და მისი სურვილი ბოლოს და ბოლოს სავალდებულოა თვით ხელმწიფისთვისაც. ხალხის სურვილმა ხელმწიფეს გამოაცემინა ყველა ის „დათმობის მანიფესტები“ რომელიც ახლანდელ სათათბიროს საფუძვლად დაედო; ხალხის სურვილმა ჩამოაშორა მთავრობას ვიტტე-დურნოვო, თუმცა მაშინ ამ სურვილის ოფიციალურად გამოთქმული სათათბირო ჯერ შეკრებილი არ იყო. ხალხის სურვილი გადაყენებს გორემიკინსაც, თუ კი სათათბიროს სიტყვას მხარს დაუჭერს საზოგადოება და მასთან ერთად ვარკვევით და გაბედულად მოითხოვს მინისტრებიდან ხალხის მოწინააღმდეგეთა გადადგომას...

პატარა პატარა პატარა შიკრები.

ამ ორიოდ თვის წინად ერთი განათლებული, განვითარებული და დიდი ცოდნით აღჭურვილი პოლონელი გაციანი სულ ჩამოდენივე თვეა, რაც ტფილისში ჩამოვიდა, მაგრამ ამ მოკლე ხანში იმდენად შეისწავლა ქართული ენა, რომ უკვე გაზეთებს კითხულობს; მოიარა ნახევარი საქართველო, —

სომხეთი, დაათვალიერა ჩვენი დაწესებულებანი, მუზეუმები, თეატრები, ცინე-მონასტრები, გამოიმცნაურა ჩვენებურ პარტიულ ბელადებს და ბოლოს ასეთი დასკვნა გამოიტანა: თქვენ, როგორც ერი, მეტად სახიფათო მდგომარეობაში ხართ ჩავარდნილიო. უწინ თქვენ საკუთარი კულტურა გქონათ, მაგრამ მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში თქვენი კულტურა დაამარცხა რუსეთიდან შემოსულმა კულტურამ, რომელმაც საესებით დაგიმონათ, დაგიმორჩილათ და ძირიან-ფესვიანად გადაგაკეთათ. მე, რასაკვირველია, ვერ გიორჩევთ უწინდელ ეროვნულ კულტურის აღდგენას, რადგან ეს შეუძლებელია და საჭიროც არ არის, მაგრამ იმას კი გეტყვი, რომ საკუთარ კულტურის უქონლობა პირველი ნიშანია ერის გადაშენებისა. არც ის ვიცი, მოახერხებთ თუ არა შემდგომი საკუთარ კულტურის შექმნას, მაგრამ ის კი ცხადია, რომ დღეს დღეობით თქვენი ერი გადაშენების გზას ადგია. ერის არსებობისა და მის განვითარების აუცილებელ პირობას შეადგენს ენა, ლიტერატურა, ხელოვნება და ვაჭრობა-მრეწველობა. მე თვითონ პოლონელი ვარ და ზედმიწევნით ვიცნობ ჩემს ერს; დამივილია და შემისწავლია ბოჰემია, ირლანდია, ფინლანდია და სხვა პატარა ერები, მაგრამ არსად არ შემხვედრია ის საოცარი მოვლენა, რომელსაც საქართველოში ვხედავ. შინ, ვარეთ, კრებებზე, თეატრში, გზაში და თითქმის ყველგან მხოლოდ რუსული ენა მესმის. თუ ქართულად დაილაპარაკებს ვინმე, ისიც ან გლეხი ან მუშა; ინტელიგენცია კი ქართულ ლაპარაკს გადასჩვევია. არ მესმის, რათ თხოულობთ ენათა თანასწორობას, თუ კრებებზე და თეატრებში, სადაც სრული უფლება გაქვთ ქართულად ილაპარაკოთ, მხოლოდ რუსული ენას ხმარობთ. მე მენდის, როცა პოლონელი იბრძვის ენის თავისუფლებისთვის. იმის ენას სდევნიან ყველგან: სკოლებში, კრებებზე, ქუჩაში და ეკლესიაშიაც, მაგრამ არ მესმის ქართველების ჩივილი, იმ ქართველებისა, რომელთაც არ შეუძლიანთ ან არ უნდათ თავის ბუნებრივ უფლებებში ისარგებლონ. აიღეთ ქართული პრესა და ლიტერატურა. ჯერ ერთი, საკვირველი ის არის, რომ სამი ყოველდღიური გაზეთი გაქვთ და სამივე სოციალისტურ მიმართულებისა. ეს რაღაც ანორმალური, არაბუნებრივი მოვლენაა ჩვენს დროში. მაგრამ ამას კიდევ არა უშავს რა. ქართველებს სამი რუსული გაზეთი აქვთ! ეს იმას ამტკიცებს, რომ ქართველ მკითხველის ნახევარს რუსულად უფრო ხებრება ლაპარაკი და წერა-კითხვა, ვიდრე ქართულად. ესეც გადაშენების ნიშანია და თქვენი ჟურნალისტებიც ხელს უწყობენ ამ გადაშენებას. ესლა აიღეთ ქართულ ჟურნალ-გაზეთების შინაარსი. რაზე სწერენ, რას ქადაგობენ, რას აწვდიან მკითხველს? მხოლოდ და მხოლოდ რუსეთის ცხოვრებიდან ამოდებული მასალას. მეთაურს აიღებთ—იქ უქველად რუსეთის შინაურ პოლიტიკაზე ან სათათბიროზე ლაპარაკი; ფელეტონს აიღებთ,—იქაც ან რუსეთის ცხოვრება აწერილი, ან პარტიულ პროგრამების გარჩევა, ან განცხადებულ თეორიის პოპულარიზაცია. გაზეთის მესამედი დებულებით არის სავსე. დარჩა უფერული ახალი ამბები. იქაც ქუჩურ ქრონიკისა და წვრილ-წვრილ ამბების გარდა არაფერია. თუ სადმე გამოსძებნით ორი-განალოდ წვრილს ადგილობრივ თემაზე, იქ ხომ უქველად პარტიული კამათი და ერთმანეთის უშვერი ლანძღვა-გინება უნდა იყოს. ჩემის აზრით თქვენებურ გაზეთებს რომ დავარქვა ქართულ ენაზე დაწერილი რუსული გაზეთები, ეს მათი საუკეთესო დახასიათება იქნება. თქვენი სიტყვა-კამბული ლი-

ტერატურა მხოლოდ თარგმანებით არის სავსე. არა გყავთ არც ორგინალური დრამატურგები; არც მეცხრამეტე საუკუნის ისტორიკოსები, არც მხატვრები და არც მექანდაკენი. სამხრატლო ენაზე ქართველს არ შეუძლიან რისაზე შესწავლა, განვითარება და ცოდნის შექმნა. აქედან ცხადია, რომ თქვენი ადგილობრივი ცხოვრება მიყურებულა. მკვდარია. იგი არ იძლევა საკმაო მასალას და ამიტომ თქვენი ჟურნალ გაზეთებიც, მოსწავლე ახალგაზრდობაც და ინტელიგენციაც იძულებულია გონებრივი მასალა საქართველოს გარეშე ეძებოს. ამ მასალას პოულობთ მხოლოდ რუსეთში, რუსულ ლიტერატურაში, რუსულ ცხოვრებაში და რუსულ კულტურაში, რომელიც ასი წლის განმავლობაში ერთად ერთი საკვები წყარო იყო თქვენი ცხოვრებისთვის. ჩემის აზრით, თქვენი შველა და ხსნა შეუძლიან მხოლოდ საკუთარ კულტურის შექმნას, საქართველოში შემოსუნებულ წყაროს გაჩენას, ადგილობრივ ცხოვრების შექმნას. მაგრამ ვინ უნდა შექმნას ეს კულტურა, ეს წყარო ეს ადგილობრივი ცხოვრება? მას ვერ შექმნის ვერც თქვენი გამოფიტული თავად-აზნაურობა; ვერც თქვენი რადიკალური ინტელიგენცია და ვერც სოციალისტური მუშა ხალხი. არა მკონია მოიძებნოს სადმე ცოტად თუ ბევრად შეგნებული კაცი, რომელმაც არ აღიაროს, რომ თანამედროვე კულტურას აშენებს და ჰქმნის მხოლოდ მესამე ელემენტის განვითარება, მხოლოდ ვაჭრობა და მრეწველობა. ამ დამველებულ და დაქანგებულ ქვეშარტებას უარს ვერა ჰყოფს ვერც უკიდურესი არხი-სოციალისტი, ვერც ფეოდალურ ტრადიციებით გაყენებული თავადი და ვერც ქაბნის მუშა, რომელიც გულწრფელად დარწმუნებულია, რომ ეროვნულ კულტურას მხოლოდ ის ჰქმნის. შორიდან მე არ მესმოდა მიზეზი ქართველების რადიკალიზმისა. დღემდის მთელი რუსეთი დარწმუნებული იყო, რომ ქართველი ერი გაუნათლებელი და ჩამორჩენილია. ესლა კი ყველა ამტკიცებს, რომ ქართველები გამანათლებლებელ მოძრაობის სათავეში სდგანან, რადგან ისინი მეტად განათლებულნი არიან და კულტურულად მალა სდგანანო. მე კი ვხედავ, რომ ქართველების რადიკალიზმის მიზეზი მათი კულტურა კი არ ყოფილა, არამედ უკულტურობა. ეს თქვენ პარადოქსად მიგაჩნათ, მაგრამ ღრმად ჩაუკვირდით ჩემ სიტყვებს და დაინახავთ, რომ მე მართალი ვარ. ერთხელ კიდევ ვიმეორებ: ისეთი ერთსულოვანი გატაცება სოციალურ იდეებით, როგორც ქართველებმა გამოიჩინეს, დასაწუნი და დასავაგობი არ არის, მაგრამ მყოცე საუკუნის დასაწყისში ეს მოვლენა მხოლოდ საქართველოს ანორმალურ მდგომარეობას ამტკიცებს.

მე პოლონელის აზრების გარჩევას არ ვაპირებ და არც ის ვიცი, მართლა ანორმალურია თუ არა ქართველ ერის გატაცება სოციალისტურ და რადიკალურ იდეებით, მაგრამ ის კი ცხადია, რომ ჩვენში პარტიული ბრძოლა და ცხოვრება მართლა ანორმალურ კალაპოტში ჩადგა. საღი გონება დოგმამ დაიმორჩილა, თავისუფალი ინდივიდუმი პარტიულმა თვითმპყრობელობამ გასრისა, მიუდგომელი კრიტიკა ვიწრო სექტანტობამ განდევნა, ხოლო ობიექტური მჭვრეტელობა ცხოვრებისა და სინამდვილისა გამოცხადებულ იქნა უმეტრებად, უბრინციობად და ხალხის ღალატად. ყველანი ჯგუფ ჯგუფად დაიყვნენ, ყველანი პოლკებად დარაზმდენ, ბელადები ამოიჩინეს და საშინელი ბრძოლა ასტეხეს. მთავარ სამბოლოველ იარაღად აღიარებულ იქნა ავლბარული ლანძღვა-გინება, პაზრული ქორი, განზრახ შეთხზული ცილისწამება, ინსინუაცია და ორი „საშინელი“ სიტყვა: „ნაცი-

ონალისტი“ და „ბურჟუა“. ამ ორ სიტყვის გარშემო ტრია-
ლებს მთელი ჩვენი შინაური ცხოვრება, ხალხში შეგნების
გავრცელება, აზროვნება, პრესა და კულტურული ნუშაობა.
ეს ორი სიტყვა გადაიქცა საფრთხობელად, მუქარად, შეუ-
რაცხყოფად ან ამა თუ იმ პირისა და საქციელის დამახასია-
თებელ ტერმინად. ყველამ დაჰკარგა თავისი „მე“, თავისი
გზა, საკუთარი აზროვნება და ორიგინალობა. ისე ხმას
ვერავინ ამოიღებს რომ მაშინვე შუბლზე არ მიაკრან
იარლიკი, რომელზედაც სწერია „საშინელი“ სიტყვები:
„ბურჟუა და ნაციონალისტი“. ხალხს ერთმანეთისა აღარა
ესმის რა, ერთმანეთს ყურს აღარ უვდებენ, ერთმანეთისადმი
უზომო უნდობლობით და იქვით არიან გაუდნთილი. ყველა,
ვინც უკანასკნელ ხანებში თვალ-ყურს ადევნებდა ქართულ
ჟურნალ-გაზეთობას, ვინც ობიექტიურ თვალთა ხედვის ის-
რით უყურებდა არჩევნების მიმდინარეობას, პარტიების
ბრძოლას და საზოგადოებრივ ცხოვრებას, ყველა, ვინც ამას
ზევიდან დასცქეროდა და ყოველ მოვლენას საკუთარს უპარ-
ტო საზომით ზომავდა, ნათლად ხედავდა, რომ ჩვენში რა-
ღაც უცნობი ნიაღვარი შემოვიჭრა, რომელმაც მთლად წა-
ლექა საღი გონება, დინჯური მიუდგომლობა, ანბანური ქეშ-
მარტიბება და სულ უბრალო ლოლიკაც. ამ ნიაღვარს ჰქვია
„პარტია“, „პარტიული ეთიკა“, „პარტიული ბრძოლა“, „პარ-
ტიული დისციპლინა“ და „პარტიული ინტერესები“. მე მეს-
მის კლასიური ეთიკა, მაგრამ არ მესმის პარტიული ეთიკა, მე
მესმის კლასიური ბრძოლა, მაგრამ არ მესმის უაზრო და სულე-
ლური პარტიული ბრძოლა, მესმის ეროვნული ან კლასიური
ინტერესები, მაგრამ არ მესმის და ვერ გამოიგია პარტიული
ინტერესები. ხვალ რომ ვინმემ გამოაცხადოს, ქიშია ორ-
გვარია: სოც. დემოკრატიული და ბურჟუაზიული, რომ
მათემატიკა სამგვარია: სოც. დემოკრატიული, ნაციონალის-
ტური და კლერიკალური, რომ ბოტანიკაც ორნაირია: მა-
ტერიალისტური და იდეალისტური — პირადად მე არ გამოი-
კვირდება და იძულებული ვიქნები ეს ახალი მოძღვრება აუ-
ცილომდელ ქემარტიბებად და უშწიკლო სიმართლედ ვაღიარო.

დიად, ძალაუნებურად უნდა ვაღიარო, თორემ ისედაც
ათასგვარ იარლიკებში გახვეულს (ცხლა ყველა ჩვენგანი გან-
ცხადებების კიოსკს ჰგავს) ახალ საშინელ იარლიკს მომა-
კრავენ. *
ხუმრობა იქით იცოს და ის კი მართალია, რომ დღეს
თუ ხვალ „მოღალატე“ კადეტები, „ნაციონალისტ-ბურჟუაზი-
ული“ ფედერალისტები, „სისხობატი“ ანარქისტები და „და-
ნოსჩიკი“ სოც. დემოკრატები ერთმანეთს დაერევიან. ყველა-
ნი — კადეტებიც, ფედერალისტებიც, მარქსისტებიც და ანარ-
ქისტებიც ერთმანეთის თვალში მოღალატეებად, გამყიდველე-
ბად, ჯაშუეებად და შეშლილებად გადაიქცენ. უნდობლო-
ბისა და იქვიანობის ნიადაგი დიდი ხანია მზადდებოდა. შარ-
შან სამეღრწეო საზოგადოების კრებაზე განსვენებულ „მო-
გზაურის“ რედაქტორმა ფ. მახარაძემ დიდის ამბით გამოა-
ცხადა თავისი ახალი გენიოსური აღმოჩენა და ბრწყინვალედ
დაამტკიცა, რომ ავტონომისტ-ფედერალისტებს უნდათ საქარ-
თველოში ბატონ-ყმობის აღდგენა, ეკლესიის გაშეფხება და
ხალხის ჩაგდება გენერალ-გუბერნატორების ხელში. სოც.-
დემოკრატი პროპაგანდისტებიც ამას იმეორებდნენ და არც
პრესა ამბობდა ამაზე უარს. საქმე იქაღდის მივიდა, რომ
შარშან დიდუბეში ვიღაც „სოც.-დემოკრატმა“ ფედერალისტ

ასათიანს სცემა, რადგან ასათიანი „ბატონ-ყმობის აღდგე-
ნას“ აპირებდა. სოხუმში სოც.-დემოკრატიებზე უკვე ფედერა-
ლისტს — ას სცემეს, რადგან ეს ფედერალისტი სოხუმის ოლქში
„სამხედრო წესების შემოღებას აპირებდა“. ბათუმის მახლობ-
ლად რომელიღაც სადგურზე სოც.-დემოკრატებმა დააპატიმ-
რეს და ბარიკადებით გახლართულ ბათუმში არ შეუშვეს
ორი ფედერალისტი, რომელთაც იარაღი მიჰქონდათ... „ალ-
ბაღ მთავრობისთვის“. ამ ერთი კვირის წინად ამომარჩეველთა
წინაშე სოც.-დემოკრატების (და არა ქუთაისის გუბერნიის)
დებუტატმა ის. რამიშვილმა ისე გამოიყვანა თავის სიტყვაში,
ვითომ 15 წლის წინად ქუთაისში ფედერალისტებმა აიკლეს
ებრაელები. ამას ამბობენ ჩვენ თვალწინ სხვა სოციალურ ბრაი-
კალურ პარტიებზე სოც.-დემოკრატების აგიტატორები ბ პრო-
პაგანდისტები, ხოლო რას იტყვიან ზურგს უკან, — ამის წარმო-
გენაც კი ძნელია. პრესა, აგიტატორები, პროპაგანდისტები და
პარტიის იდეოლოგები ცილის წამებაში და ლანძღვა-გინებაში
ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ. ათიოდე დღის წინად „ლამპარმა“
მთელ ქვეყანას აუწყა, ვითომ ანარქისტები ხალხს სძარცვავენ;
ფედერალისტები დანა-ჩანგლებს იტაცებენ, ხოლო სოც.-დემო-
კრატები ამას იქით ხელს იბანენ და ერთხელ კიდევ აცხადე-
ბენ, რომ ისინი არავისგან არ დებულობენ „შემოწირულებას“. ბრადებულებში ხმა ამოიღეს, ანარქისტებმა „ლამპარს“ „დანო-
სჩიკი“ უწოდეს, „შრომამ“ კი ზრდილობიანად ამ საქციელს
უსინდისობა დაარქვა და ბოლოს მაინც იმედი გამოასტკვა,
რომ ამაში პარტიას წილი არ უდევს და ყველაფერი „ლა-
პარის“ რედაქციის ბრალი იქნებაო. „ლამპარი“ განრისხდა;
ანარქისტები საგიჟეთში გაგზავნა, ხოლო „შრომა“ ყირამალა
გადააგდო ლანძღვა-გინების მორევეში და დამშვიდდა.

არ ვიცი, როდის დაერევიან ერთმანეთს ანარქისტ-ფედე-
რალისტ-მარქსისტები, მაგრამ ის კი ცხადია, რომ საამისო
ნიადაგი დიდის ენერგიითა და თავგამოდებით მზადდება. ქა-
ლაქში ხმა დადის, ვითომ ვიღაცები მისულან რომელიღაც
რედაქციაში და ვიღაც ჟურნალისტები დუელში გამოუწვე-
ვიათ, მაგრამ, რადგან ჟურნალისტები პრინციპიალურად წი-
ნაღმდევნი ყოფილან იარაღით ქემარტიბების განორკვევისა,
ამიტომ „ვიღაცების“ სისხლი არ დაღვრილა. სამაგიეროდ
ვიღაცებს ვიღაცებისთვის პირობა მიუციათ, დღეს იქით
თქვენ „მოქმედებაზე“ აღარაფერს დაეწერთო.

ზოგი იტყვის, ეგ კერძო შემთხვევაა და მაგას არავითა-
რი საზოგადოებრივი მნიშვნელობა არა აქვსო, ჩემის აზრით
კი ასეთ უბრალო შემთხვევებს უდიდესი საზოგადოებრივი
მნიშვნელობა აქვთ. „დანოსჩიკებისა“, „შეშლილებებისა“, „ნა-
ციონალისტებისა“, „ბურჟუებისა“ და „მოღალატეთა“ ბანა-
ქში ქარიშხლის მომასწავებელი სუნი ტრიალებს. ნურავის
ეგონება, ვითომ დღეს თუ ხვალ აუარებელი სისხლი დაი-
ღვრება. არა, იქნება საქმე სისხლის ღვრამდე არ მივიდეს,
მაგრამ რით სჯობია ელექტრონიი გაყენილილ ჰაერის სუნ-
თქვა სისხლის ღვრას? ბევრით არაფრით.

ყველანი ერთმანეთს ასამართლებენ, მაგრამ ის კი ყვე-
ლას ავიწყდება, რომ გიოტესი არ იყოს — მასსას შეუძლიან
მხოლოდ მოკვლა და არა გასამართლება.“
ა — და, მუ

მავით შეპყრობილს

... და რაღა ვითხოვ აწ, მეგობარო,
როთი ავაგზნო კვლავ შენი გული,
რომ ერის კერას მსხვერპლად დედო
ტანჯვა, სიამე და სიხარული?

საყოველთაო, საკაცობრიო,
უზენაესი, წმიდათა წმიდა,
მამულის ტრფობა, დიდი გრძობა
რისთვის დაქარგე, რად გაგიცივდა?...

ნუ თუ გგონია ჯვარი დაუსვი
და მოიხადე საქვეყნო ვალი,
როცა უარ ჰყავ და აღარა გწამს
ჩენი არც აწმყო, არც მომავალი?!

არა და არა! რაც ბევრჯელ შიქვეს,
გაგიმეორე უნდა ისევ ის:
გული გრდემლია და განსაცდელით
რწმენა ფოლადად გადაიქცევის.

რად ეკვიანობ, არ საქმიანობ?
რისთვის გვიანობ? ძვირფასია დრო!
ადე, მიუწყვე ქვეყანას ვალი
შენი ნაწილი და ნაწილხვედრო...

ერი ბურუსში რომ ვახვეულა,
რა ფუყათ მერე? როგორ გგონია?
ხშირად ვანთხადს ნისლი წინ ხსწრებს
და ეს ბუნების წეს-კანონია!

ქარტეხილისგან ხშირად ბორბალი
ხან წაღმა, ხანაც უკუღმა ბრუნავს!...
და მწამს, რომ აქაც მებრძოლმა თავი
ვეღარ გაართვა პირველ საზრუნავს!...

გუშინ და დღესაც ჩენი თვლის წინ
ის იხრჩობოდა სისხლთ ნაკადულში
და მონად შობილს, მონადვე აღზრდილს
ვერ უთქვამს იგი, რასაც გრძობს გულში?..

შა ასპარეზი ხალხის წინაშე!
ყოველი წვეთი, ოფლად დაღვრილი,
შეიწირება, ვითა ზედაში!
... რამდენად მძიმეა ეს წინაშე!

აზრი გაიტანს, ცხადია მისი
ცნოველმყოფლობა და ძლიერება
და მწენბრ ზოგთა ურწმუნოებას
დაამხრობს ერის ცნობიერება!

დ. თამაშვაჯია

სათათბირო და მუშათა დეპუტატების შექმნის

რუსეთის სათათბიროს მარცხენა ნაწილს შეადგენენ სხვა და სხვა სოციალისტური პარტიები და ა. შ. მშრომელთა ჯგუფი, როდესაც სამინისტრომ სათათბიროს ადრესზე თავისი ცნობილი უარყოფითი დეკლარაცია წარადგინა, სათათბიროს უმეტესობამ სასტიკად გაჰკიცხა მთავრობა, — მემარცხენათა ნაწილმა კი ესეც არ იკმარა და გადაწყვიტა, ხალხს მიჰმართოს და შეატყობინოს, როგორც მთავრობის ქცევა, ისე თავისი შეხედულება მის მოქმედების შესახებ: თრთხმეტმა დაპუტატმა შემდეგი განცხადება დაბეჭდა:

„1. შ. მისის მთავრობამ სათათბიროს წაუკითხა თავისი პასუხი იმ ადრესზე, რომელიც სათათბირომ წარუდგინა ხელმწიფეს. თქვენ იცით, ამხანაგებო, რას ითხოვდა სათათბირო, თქვენ იცით ეხლა, რა უპასუხა მას მთავრობამ.“

სათათბირო მოითხოვდა ამინსტიას, — მთავრობამ უარი განაცხადა. სათათბირო მოითხოვდა სიტყვის, პრესის, გაფიცვის, კავშირების თავისუფლებას, პიროვნების ხელუხლებლობას; სიკვდილით დასჯის მოსპობას, სამხედრო წესების გაუქმებას. მთავრობამ უარი სთქვა.

სათათბირომ მოითხოვა საყოველთაო საარჩევნო უფლების შემოღება. მთავრობამ უარი სთქვა.

სათათბირომ მოითხოვა, რომ საუფლისწულო, საეკლესიო, საკაბინეტო, სამონასტრო და საბატონო მიწები გლეხების ხელში გადადიდეს. მთავრობამ უარი სთქვა. მან განაცხადა, რომ ნებას არ მისცემს სათათბიროს, კერძო საკუთრებას შეეხოს.

მთავრობა მუშათა დასახმარებლად არაკითარს საშუალების მიღებას არ ჰპირდება.

თავის მოთხოვნაზე ასეთ პასუხის მიღების გამო სათათბირომ ერთხმად გადაწყვიტა ახლანდელ მინისტრებს უნდობლობა გამოუცხადოს და მოითხოვოს, რომ ახალი სამინისტრო შემდგარიყო ისეთ პირთაგან, რომელნიც თანახმანი იქნებიან სათათბიროს ადრესში გამოთქმული პროგრამა განახორციელონ.

ამხანაგებო! ჩვენ, სათათბიროს მუშებმაც, მივეცი თხმა ამ უნდობლობის გამოცხადებას. მუშათა კლასს, რასაკვირველია, კიდევ ბევრი რისიმე მოთხოვნა შეეძლო იმის გარდა, რაც მოითხოვეს სათათბიროს წევრებმა, მაგრამ სათათბიროს ადრესში მანაც ბევრი რამ იყო ისეთი, რაც მთელ ხალხისთვის და მუშებისთვისაც აუცილებელი საქიროა. ამიტომ ჩვენ მოვადგომად ჩავთვალეთ სათათბიროსთან ერთად პროტესტი გამოგვეთქვა იმ მთავრობისთვის, რომელსაც არ სურს ხალხის წარმომადგენელთა სურვილებს ყური ათხოვოს.

ამნაირად, ამხანაგებო, სახელმწიფო სათათბიროს განხეთქილება მოუვიდა თვითპყობელ მთავრობასთან და ეს განხეთქილება ბოლოს მთავრობის სრულ დამარცხებით უნდა დასრულდეს. ხალხს შეუძლია მოიპოვოს გამარჯვება, თუ მისი ყველა ნაწილი მხედ ჩადრევა იმ ბრძოლაში, რომელიც სათათბირომ დაიწყო.

ამხანაგებო! ახლა თქვენ ხედავთ, რომ ხალხს ვერ უშვევთ სათათბირო, სანამ მთავრობას შეეძლება წართვის მას ხამღვილ წარმომადგენლობის უფლება. თქვენ ხედავთ, რომ მთავრობის თვითნებობა სათათბიროს ყოველ საქმეს ხელს უშლის. ამ მთავრობის ხელშია აჯარვებული მიწის სიმდიდრე,

...

...

...

...

...

ისინი სარგებლობენ ჩვენი უფლებობით და ყოველნი არა ჩვეულებრივ კანონებით (სამხედრო და გაძლიერებულ დაცვის წესებით), რომ გლეხი და მუშა ხალხი დიდიმწიფონ და დაამცირონ.

ესენი, — თავადაზნაურობა, ჩინოვნიკობა და უმაღლესი სამღვდლოება, დაებატრონენ სახელმწიფოს უფლებას და რუსეთს თავისუფლებისაკენ ერთ ნაბიჯის ვადადმასაც არ აცლიან.

ხალხის მოთხოვნათა ასრულება არ შეუძლია უფლება მოკლებულ სათათბიროს ჩინოვნიკურ მთავრობის ხელში, ამ საქმეს ასრულებს მხოლოდ სრულ უფლებიანი დამფუძნებელი კრება არჩეული საყოველთაო, პირდაპირ, თანასწორ და საიდუმლო კენჭის ყრით, სარწმუნოების, ეროვნების და სქესის განურჩევლად.

ყველა უფლების დამფუძნებელ კრების ხელში გადაცემისთვის ბრძოლა — ეს არის ყველა მოქალაქის მოვალეობა ამ ჟამად და ჩვენც, დებუტატი მუშები, მხნედ ვეცდებით, რომ სათათბირომ მოამზადოს ასეთ დამფუძნებელ კრების მოწვევა. თქვენც-კი, ამხანაგო-მუშებო, ახლავე უნდა დავმზადოთ, რომ მხარი დაუჭიროთ სათათბიროს მის შეტაკებაში მთავრობასთან და უნდა დაცვათ თქვენი ინტერესები.

შეკავშირდით, შეუზღებლებს აუხსენით, თუ რა მნიშვნელობა აქვს სათათბიროსა და მთავრობის განხეთქილებას, შეერთდით, შეიკრიბეთ ძალები, — გამოგადგებათ.

მაგრამ ამ შეერთების და შეკავშირების დროს ნუ აპყვებით პროვოკაციას და ტყუილ-უბრალოდ ნუ გამოიწვევთ შეტაკებას მთავრობასთან, ტყუილ-უბრალოდ სისხლს ნუ დაღვრივენებთ.

ამჟამად ყველაზე უფრო საჭიროა, რომ მივიღო რუსეთში, პატარიდან დაწყებული და დიდამდის, გამოსთქვას თავისი აზრი ხსენებულ განხეთქილების შესახებ.

მაშ გამოსთქვით თქვენი გულწრფელი აზრი. ამხანაგებო, შეადგინეთ რეზოლუციები და დადგენილებანი და გამოგზავნეთ თქვენი დებუტატები, ეს გაგვაშავრებს ჩვენ ჩვენს ბრძოლაში მთავრობასთან, რომელსაც უნდა რომ არაფერი არ მისცეს მუშებსა და გლეხობას.“

—*

მკისტიანობა და მუშათა საქმიანობა

სყოველი სარწმუნოება „საიქოს“ დახასიათებას არ სჯერდება და აცდილობს თავის ზნეობრივ მოძღვრებით ადამიანის სააქო ცხოვრება შესცვალოს. და, რაკი სარწმუნოებას ჩვენ დროშიაც ხალხში დიდი გავლენა აქვს, ამიტომ საჭიროა იმისი გარკვევა, თუ რა თვალთ უყურებს ესა თუ ის სარწმუნოება ყველა იმ საჭირობოროტო კითხვას, რომელიც ამ ჟამად აღელვებს კაცობრიობას.

ამ მხრივ ქრისტიან სარწმუნოებას ჩვენთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. ჩვენ უნდა გამოვარკვიოთ, თუ რა თვალთ უყურებდა ამ სარწმუნოების დამაარსებელი იესო ქრისტე ადამიანისაგან ქონების შექმნას ან მოხმარებას და რა დამოკიდებულება უნდა ჰქონოდა, მისი აზრით, ადამიანს თავის მოყვასთან ამხარად, ჩვენ ამ სარწმუნოების სოციალურ მნიშვნელობას გავიგებთ.

იესო ადამიანს ქონების შექმნას და მუდამ მაზე ფიქრს არ უჩვენებდა და არ უქებდა. სიმდიდრეს მრავალი განსაცდელი თან ახლავს. რად უნდა ადამიანს მსოფლიოს დასაკუთრებულნი მიწის ნივთები და მოვლენიანობა მისთვის.

ბა, თუ ამით თავის სულს დაჰკარგავსო. მაგრამ შეცდომა იქნებოდა, რომ გვეფიქრა, ვითომ იესო სრულებით უბრალოდ ჰყოფდეს ეკონომიურ კეთილდღეობაზე ზრუნვას და ქვეყნისგან განდგომას ჰქადაგებდეს. ამას ჰქადაგებდა იოანე ნათლისმცემელი, რომელიც უდაბნოში ცხოვრობდა და ტყეში თავის საკვებს ეძებდა, — იესო, პირიქით, თვითონ ესწრებოდა სტუმრობებს, მან ერთხელ წყალი ღვინოდაც აქცია, მისი მოწაფეები არ მარხულობდნ და ფარისევლები იესოს ლოთობას და ავმუცლობასაც აბრალებდნ.

შემდეგ ქრისტიანე ეკლესიამ შესცვალა ამ საგანში ქრისტიანობის ზნეობრივი მოძღვრება და მორწმუნეთაგან ქვეყნისგან განდგომას ითხოვდა. მხოლოდ ლუთერის დროს ისევე დაუბრუნდნ ქრისტიანე პირველ შეხედულებას. ლუთერი, მაგ., თავის სახელმძღვანელოში ამბობს, რომ „მაშო ჩვენოში“, „პური ჩვენი არსებისა“ ნიშნავს არა მარტო პურს, არამედ ამ სიტყვით იგულისხმება აგრეთვე ყველაფერი, რაც ადამიანის სხეულის სხვა და სხვა საჭიროებას ეხება, — საკმელსასმელი, ტანისამოსი, ფეხსაცმელი, სახლი, ეზო, სახნავსათესი, შინაური საქონელი, ფული, ქონება, კეთილი ცოლი კეთილი ბავშვები, კეთილი მსახურები, კეთილი პატრონი, კარგი მთავრობა, კაი დარი, მშვიდობიანობა, ჯანმთელობა ზნეობა, პატიოსნება, კარგი მეგობრები, ერთგული მეზობლები და სხვა.

ამ მხრივ თანამედროვე მუშათა მოძრაობასაც ქრისტიანობა უნდა თანაუგრძობდეს, რადგანაც მუშის მისწრაფებას საკუთარ კეთილდღეობის გაუმჯობესებისაკენ სრულებით ვერ დაერქმევა მამონის სამსახური, — პირიქით, სიღარიბე და ცხოვრების ცუდი პირობები ადამიანს ყოველივე სიცუდისაკენ მიიყვანებენ.

იქ, სადაც ეკლესია შეძლებულ კლასების ხელში ჩავარდნილია, სადაც მან თვითონ შეიძინა რამე ქონება, სადაც ეკლესიის მოხელენი განსაკუთრებით ამ კლასის წევრები არიან, ან სადაც მთავრობა ეკლესიის ბრძანებლობას კისრულობს, იქ სამღვდლოება თავის ქადაგებებში ხშირად არწმუნებს ღარიბებს, რომ სიმდიდრის შოვნა მათ განსაცდელში ჩაადგებს, რომ „ღარიბები ღმერთს უყვარს.“ ღარიბებს მოთმინებას უჩვენებს! რაღა საკვირველია, თუ კი ღარიბები — დამონებულნი — მტრულის თვალთ უყურებენ ასეთ ეკლესიას, თავის სახსნელად საჭიროდ სთვლიან ეკლესიის მოსპობას და ყოველივე მატერიალისტურ, სარწმუნოების მოწინააღმდეგე მოძღვრებას მისდევნ და ეკვდებიან.

მაგრამ, ქრისტიანობის შეხედულობას სიმდიდრეზე მის სოციალურ შინაარსის გასაგებად იმდენი მნიშვნელობა არა აქვს, როგორც ადამიანის ქრისტიანულ დამოკიდებულებას მოყვასთან, ცხადად და გარკვევით ითხოვს სარწმუნოება მოწყალებას, მოყვასის ძმურ სიყვარულს და მის დახმარებას. „შეიყვარე მოყვასი შენი, ვითარცა თავი შენიო“, ამბობს სარწმუნოება, „ნეტარ არიან მოწყალებნიო.“ „თუ გინდა სრული შეიქნე, წადი, გაყად შენი ქონება და გლახაკებს დაურიგო.“ მოყვასის სიყვარული ქრისტიანე სარწმუნოებაში თითქმის უკიდურესობამდის მიდის, ეს ალტრუისტობა თითქმის ითხოვს თავის საკუთარ კეთილდღეობაზე ხელის აღებას მოყვასის საკეთილდღეობად.

ქრისტიანობის პირველ ხანებში, როდესაც სარწმუნოება ჯერ შებღალული არ იყო, ქრისტიანები ერთმანეთში ძმობებს აარსებდნ, — ამ ძმობებს ყველაფერი საერთო ჰქონდათ.

„ჰყიდდენ ქონებას და ყოველივე საკუთრებას და უყოფდენ ყველას, საქირაობის მიხედვით ყველა მორწმუნეს ერთი გული და ერთი სული“ ჰქონდა და თავის ქონებიდან თავის კერძო საკუთრებად არავის არაფერს არ უძახდა, არამედ ყველაფერი საერთო ჰქონდათ... არ იყო მათში ვაჭირვებულები, ვინაიდან ყოველი მქონებელი თავის ქონებას ჰყიდდა და გაქირავებულს ემხარებოდა.“

ქრისტიანე ეკლესია, როგორც დაწესებულება, ამ ზომამდე არ მისულა, მაგრამ მასაც უნდოდა ყველა ერთი და ყველა სახელმწიფო გაეერთინებინათ თავის საკუთარ კეთილდღეობაზე ზუნუნავს ეკლესია არავის არ უკრძალავდა, მხოლოდ იმ პირობით კი, რომ ამით არაფერი ვნება არ ენახათ სხვებს. ღარიბების დახმარების მოთხოვნა უცვლელად დარჩა, მხოლოდ საქმარისად მიიჩნინეს იმ საქმისთვის მორწმუნესაგან ქონების მხოლოდ ერთ ნაწილის გადახდა, — ზედმეტის. ზედმეტად კი ითვლებოდა ის, რაც საზოგადოებრივ მდგომარეობის შესაფერად ცხოვრებას გადარჩებოდა. მაგრამ ეკლესია არ უჩვენებდა იმას, თუ როგორი ცხოვრება იყო მდგომარეობის შესაფერი ან არა შესაფერი ადამიანისთვის და ამიტომ, ცხადია, რომ ყოველი ადამიანი ამ მხრივ თავისუფალი იყო და ღარიბებს ნამდვილად სწირავდა იმდენს, რამდენიც სურდა. საქირაო თუ არა, მაგ., მდიდარ კაცისთვის ძვირფასი ცხენები, რომ თავის მდგომარეობის „შესაფერად“ იცხოვროს, უნდა შეიკროს თუ არა სასახლეში დაპატივებულმა ქალმა ძვირფასი კაბა, და სხვ. და სხვ.

გვერ არ უნდა იმას, რომ ოფიციალურმა ეკლესიამ თავისებური განმარტება მისცა საღმრთო წერილის ყველა იმ ადგილს, რომელიც სიმდიდრეს ჰკიცხავდა, მაგრამ მოყვასის სიყვარულის სრული ჩაფურჩება მან მაინც ვერ მოახერხა. ათასნაირი ღარიბთა და სწულთა თავშესაფარები საფრანგეთში, პროტესტანტ ეკლესიის საქველმოქმედო დაწესებულებანი გერმანიაში ან ინგლისსა და ამერიკაში, — ყველას მოყვასის სიყვარული ედო საჩუქრად, ის აზრი, რომ ყველანი ძმები ვართ, რომ ერთმანეთის წინაშე ყველანი პასუხსაც ვაგებთ ჩვენს მოქმედებაში.

ამ მხრივ თანამედროვე დემოკრატია ცააგავს ქრისტიანობას ამ დემოკრატის სათავე პურიტანების და ინდენბენდენტების აზროვნებაში უნდა ვეძიოთ. ესენი ჩრდილოეთ ამერიკაში მიდიოდნენ, რომ იქ განებორციელებინათ პირველის სიწმინდით ქრისტეს სარწმუნოება. მათი სახელმწიფო წესწყობილება იყო უკიდურესი დემოკრატია, მაგრამ, რასაკვირველია, „წმინდათა დემოკრატია“. აქ ყველა თანასწორ მონაწილეობას იღებდა მართვასა და გამგეობაში. მთავრობას და გამგეობას არ ირჩევდნენ და საზოგადოდ ყოველივე წარმომადგენლობა სასტიკად აკრძალული იყო. ყველა უნდა მოსულიყო კრებაზე და ყველას უნდა მიეღო მონაწილეობა საზოგადო საქმეში. ამ სათავედან გამოვიდა ჩრდილოეთ ამერიკის დიადი სამოქალაქო დემოკრატია. ამ დემოკრატის დაარსებამ, მისგან ადამიანის უფლებათა გამოცხადებამ ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა მთელ ევროპაში.

თვით ინგლისშიაც კრომველის დროს ინდენბენდენტებს და პურიტანებს დიდი ღვაწლი მიუძღვით ხალხის გაბატონების და პარლამენტის გაძლიერების საქმეში. საზოგადოდ, ქრისტიანობას თავის მხრივ უცდია ღარიბ-ღატაკთა და დაჩაგრულ დამონებულთა მდგომარეობის გაუმჯობესება. დღეს, შეიძლება, ზოგიერთებმა ამ ცდის მნიშვნელობა დაამცირონ ან

გააზვიადონ, ცხადი კი არის მხოლოდ, რომ არ შეიძლება ეს მნიშვნელობა სავსებით უარკყოს ადამიანმა. ეკლესიამ ბევრ რამეში შეიძლება შესცვალოს ან დაამახინჯოს მის დამაარსებლის მოძღვრება, მაგრამ ამ მოძღვრების დედა აზრის მოსპობა არავის არ შეუძლია და ამ მხრივ ცხადია, რომ ქრისტიანების ეკლესია უნდა ცდილობდეს სოციალურ სიღრმის განვითარებას, ძლიერ ხასიათის პატრონთა, მოყვასის საკეთილდღეოდ თავდადებულ ადამიანთა აღზრდას და სამოქმედოთ გამოყვანას.

კათოლიკეთა პაპი, ლეო XIII, თავის წერილში de conditione officium, რომელიც 1891 წ. 15 მაისს არის გამოცემული, მდიდრებს და მუშათა პატრონებს ურჩევდა: „მუშებს მონებად ნუ ისახავთ და მონებად ნუ ექცევით. მათი პირადი ღირსება თქვენთვის ძვირფასი უნდა იყოს, შრომა და ხელობა მათ არ ამცირებს, პირიქით, ყველა, ვინც გონებრივად და ქრისტიანულად მსჯელობს, უთუოდ იტყვის, რომ სასახელობა საკუთარ შრომით ლუკმა პურის შოვნა და ცხოვრება. სირცხვილია სხვისი გაყვლეფა და მცირე ქირის მიცემა, ვიდრე ნამდვილად ღირს მათი სამუშაო ძალა. უსამართლობაა მუშებისთვის ნამეტანი საქმის და კისრება, ვიდრე მათ ძალას შეუძლია ატანა, ან ისეთის, რომელიც მის სქესს ან წლოვანებას არ შეეფერება. ღმერთის წინააღმდეგობაა სხვის სიღარიბით სარგებლობა, ცოდვია მუშათა ქირის შერჩენა, — საქირაო, პირიქით, მუშათა მოძრაობის ხელის შეწყობა.“

პროტესტანტ ეკლესია სოციალური მოქმედება არ ევალება თვით სამღვდლოებას ან მონაზვნებს, როგორც კათოლიკეთა ეკლესიაში. ერთი დრეზდენელი მოძღვარი, მაგ., ურჩევდა პატარ-პატარა მრევლების შედგენას, რომ თვითონ მრევლში 5000 კაცი ყოფილიყო და რომ ამ მრევლებს ეკისრათ სოციალურ რეფორმის ადგილობრივი განხორციელება.

მაგრამ შესაძლებელი კი არის ქრისტიანობის საფუძველზე რამე გარკვეულ სოციალ-პოლიტიკურ პროგრამის შემუშავება? ამ მხრით კათოლიკე ეკლესია თითქო უკეთეს პირობებშია ჩაყენებული, — მტკიცე დისციპლინის მქონე იგი ადვილად ადგება ერთ რომელსავე აზრის განხორციელებას.

პაპის მოხსენებულ წერილში, რომელიც თანამედროვე სოციალ-პოლიტიკურ კითხვებს ეხება, სხვათა შორის, მოხსენებულია მუშათა მფარველი კანონდებლობაც. წერილში ჩამოთვლილია ამ საქმეში სასურველი რეფორმები, — სადაც პატრონი სჩაგრავს მუშებს და მათ გაყვლეფას იწყებს, სახელმწიფო უნდა ჩაერიოს საქმეში, თუმცა ეს საქმეში ჩარევა საზღვარს არ უნდა გადასცილდეს ხოლმე. დღიური შრომა არ უნდა ასუსტებდეს ადამიანს, — სხვა და სხვა საქმეში მოსვენების დროც, სხვა და სხვა უნდა იყოს მათში და მადნებში მუშაობა უფრო ძნელია და ამიტომ იქ, რასაკვირველია, სამუშაო დროც უფრო მოკლე უნდა იყოს და მოსვენებაც უფრო დიდი; ზოგი ერთ საქმეს ქალი და ბავშვი ვერ იტანს, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ბავშვების შრომას. სანამ ბავშვი არ გაიზრდება და არ მოლონერდება, მისი, ქრისტიანებში მუშაობა არ უნდა შეიძლებოდეს. ზოგიერთი საქმე არ შეეფერება ქალებს, რომლებიც, პაპის აზრით, განსაკუთრებით შინაურ მეოჯახობას უნდა მისდევდნენ. როგორც მოვიხსენიეთ, ზოგიერთ საქმეში შრომა უფრო ძნელია და ამიტომ იქ სამუშაო დღეც უფრო მოკლე უნდა იყოს,

მაგრამ, მეორეს მხრივ, არის ზოგიერთი ისეთი საქმე, რომელიც უფრო გამუდმებულ შრომას მოითხოვს შრომის რაოდენობა ისეთი უნდა იყოს, რომ მუშაზე შეიძლოს მუშაობაზე დახარჯულ ძალის აღდგენა. ყველა ის შეთანხმება, რომელიც პატრონს მუშასთან ექნება და რომელიც აღნიშნულ პირობებს ეწინააღმდეგება, უკანონოდ უნდა ითვლებოდეს.

როგორც მკითხველი ხედავს, ამ გამოქმული აზრები იმდენად გაღრმავებულია, რომ არ შეიძლება მათის მიხედვით რამე გადაჭრილ კანონის შემუშავება; კიდევ უფრო ბუნდვ და გაურკვეველია იგივე წერილი იქ, სადაც იგი მუშათა კავშირებს ეხება.

უმაღლეს მიზნად უნდა ითვლებოდეს მუშების და პატრონების თანხმობა მათს უფლებასა და მოვალეობებში. ყველა უთანხმოების მოსასპობად და თავიდან ასაცილებლად უნდა შესდგეს გამოცდილ და უმწიკვლო პიოთა კომისიები, — ამ კომისიებს, სენებულსა ქმეების განხილვის დროს, გადამწყვეტი ხმა უნდა ჰქონდეს მინიჭებული. სასურველია, რომ ამ კომისიებში წევრებად შედიოდნენ, როგორც მუშათა წარმადგენენი, ისე პატრონებიც და რომ მუშები ყოველ უთანხმოების დროს ვალდებული იყვენ საქმე ამ კომისიებს გადასცენ. მუშათა კავშირების წევრებს ყოველთვის უნდა ჰქონდეთ რამე მუშაობა, უნდა ჰქონდეთ საერთო კასა, საიდანაც ყოველმა წევრმა უსაქმურობის, ავადმყოფობის, მოხუცებულობის ან სხვა რომელიმე უბედურობის დროს შესაფერი დახმარება უნდა მიიღოს.

მაგრამ რა ქმნას მუშამ, თუ ამ კავშირებს კანონიერად არ სცნობენ თვით პატრონები და თუ მუშებმა ამ კავშირებით იმ პირობების მიღებაც ვერ მოახერხეს, რომელიც თვით პაპის წერილში სასურველად არის გამოცხადებული? შეუძლია თუ არა ამ შემთხვევაში ბრძოლას დაადგენ და გაფიცვა დაიწყონ?

პაპის წერილი პირდაპირ უარყოფს გაფიცვას. მისი აზრით სახელმწიფოს სრული უფლება აქვს „გაფიცების მოსახატობად საჭირო ზომები მიიღოს, თუმცა უფრო სასურველად მიჩნეულია საამისოდ ისეთ ზომების მიღება, რომელიც თვით გაფიცვის მიზეზს სპობს.“

რაკი გაფიცვა და პატრონებთან უთანხმოება მუშებს განსაკუთრებით იმის გამო მოსდით, რომ მუშებს მეტი ქირის მიღება ან ნაკლებ დროის მუშაობა უნდათ, ამიტომ უნდა იკისროს თუ არა მთავრობამ ეს საქმე და უნდა დაადგინოს თუ არა თვითონ საშუალო ქირა სახელმწიფოში? რა უნდა ჰქნას მუშებმა თუ პატრონმა მათ სამართლიან მოთხოვნის ასრულება არ მოინდოია? რა გზას უნდა დაადგენ მუშათა კავშირები, რომ მათ მუშაობა არ გამოეციოს? და, — კითხვა, რომელიც პაპის, როგორც კათოლიკეთა უფროსის თვალში, მეტად მნიშვნელოვანია, — სადაც სხვა და სხვა საწმუნოების ხალხია დასახლებული, სადაც, მაგ. კათოლიკენი და პროტესტანტები ერთად ცხოვრობენ, — იქ როგორ უნდა მოიქცენ მუშები და რომელ საეკლესიო ავტორიტეტს დაემორჩილონ? ან რა გზას დაადგენ მუშა, რომელიც ეკლესიის გარედ არის დაარჩენილი? შეუძლიათ თუ არა კათოლიკე მორწმუნე მუშებს შესვლა გერმანელების პროფესიონალურ ორგანიზაციებში, რომლებიც ხშირად ხელს უწყობენ სოციალ-დემოკრატიულ მისწრაფებას? როგორც მკითხველი ხედავს, პაპის წერილში გამოთქმული პროგრამა სრული

არ არის და გადაჭრით არ არკვევს სხვა და სხვა მნიშვნელოვან სოციალ-პოლიტიკურ კითხვებს.

ამაირად თვით კათოლიკე ეკლესია, რომელშიაც პაპს განუსაზღვრელი ავტორიტეტი აქვს მინიჭებული, პოლიტიკურ პარტიისათვის მხოლოდ ბუნდვ და განურკვეველ საფუძველს იძლევა. პროტესტანტი ეკლესია სომ კიდევ ნაკლებად მოახერხებს ამ საქმეს, რადგანაც მისი ბრძანება ისე სავალდებულო არ არის მის მიმდევართათვის, თუმცა პროტესტანტობის წარმომადგენლები და დამცველები ავ გარემოებას სასურველად არსთვლიან. მართალია, ზოგიერთი პროტესტანტი მღვდელი ფიქრობს, რომ შეიძლება საეკლესიო მოძღვრებიდან პირდაპირ ხედის გადაბა ეკონომიკურ მეცნიერებისა და პოლიტიკისკენ, — ცნობილი პასტორი გერე, მაგ., თვითონვე ამბობს, რომ რამდენიმე წლის განმავლობაში შრომობდა შინ ამ მიზნის მისაღწევად, თუმცა ბოლოს დაწმუნდა, რომ ეს საქმე აღსრულებელია, ქრისტიანობას არ შეუძლია იმის თქმა, მოსახერხებელია თუ არა წარმოების ამა თუ იმ დარგში ან მისათთან საშუალო დღის დაწესება, საჭიროა თუ არა საამისოდ პროფესიონალურ მოძრაობის გაძლიერება თუ შესაფერი კანონდებლობა, უმუშაობისაგან დაზღვევა მუშათა კავშირებმა უნდა იკისრონ თუ ადგილობრივმა თვითმართველობამ ან სახელმწიფომ. ქრისტიანობას შეუძლია მხოლოდ აგვიკრძალოს ისეთი გადაწყვეტილება, რომელიც უსამართლოდ დაარდვევდა მუშების ან მეპატრონეთა ინტერესს. სარწმუნოების მიხედვით, — სამართლიანის თუ უსამართლოსი გარკვევა ჩვენი სკინდისის საქმეა.

ამაირად, ქრისტიანობას არ შეუძლია პოლიტიკის ტენიკურ წვრილმანებში გაუძღვეს მორწმუნეს, მას შეუძლია მხოლოდ რამდენიმე გარკვეული ზნეობრივი პრინციპი წამოაყენოს. ამ პრინციპებს ვერ უარყოფს და უფურადღებოდ ვერ დასტოვებს ვერც ერთი ადამიანი, რომელსაც ქრისტიანობა სწამს. ასეთი პრინციპთაგანი, სხვათა შორის, ის არის, რომ ადამიანმა სხვა არ უნდა დასჩაგროს, თუმცა ამით თვითონ დიდი მოგების იმედი ჰქონდეს. ქრისტიანე სარწმუნოება მორწმუნეთ უკრძალავს სხვა ერის წინააღმდეგ ომის დაწყებას თავის საკუთარ გაბატონებისთვის.

სახოგადოდ ყოველთვის ცდილობენ სარწმუნოების სხვა და სხვა ცნებას ისეთი განმარტება და სახე მისცენ, რომ იგი პოლიტიკაში გაბატონებულ ჯგუფების სასარგებლო შეიქნეს. სარწმუნოების საშუალებით ებრძვიან ერთმანეთს და ამით მხოლოდ ზედ მეტ განხეთქილებას იწვევენ.

ისინი, ვისაც აზრად აქვს სარწმუნოების საფუძველზე ხალხისთვის სასარგებლო სოციალ-პოლიტიკურ რეფორმების განხორციელება, ვისაც სწამს, რომ ეკლესიას შეუძლია ეს დიდი საქმე იკისროს, — სახოგადოდ არ თანაუგრძობენ ეკლესიისაგან და მის წარმომადგენელთაგან ყოველდღიურ პოლიტიკაში ჩარევას. მათის აზრით, სარწმუნოება მხოლოდ ადამიანის სკინდისის ხელმძღვანელი უნდა იყოს, სარწმუნოება უნდა ცდილობდეს თვით ადამიანის განსვენებას და ამაღლებას, — და არა ცხოვრების გარემე პირობათა შეცვლას და ახალ დაწესებულებათა შემოღებას. ეკლესიამ უკეთეს ადამიანების შექმნა თუ მოახერხა, ეკლესიამ ზნეობრივად თუ აღამაღლა ხალხი და მას უფრო დიდი იდელები მიადებინა, შემდეგ თვით ხალხი, ზნეობრივად ამაღლებული, ცხოვრების ახალ პირობებს თვითონ შექმნის და შეეძლია იმეებს. ისინი ამბობენ, რომ ქრისტიანობა ცალკე ერთა ან

ცალკე პარტიების ინტერესებს არ უნდა ემსახურებოდეს, მისი მიზანია კაცობრიობაში განახორციელოს და გაავრცელოს დიდი ზნეობრივი პრინციპი, — შეიყვარე მოყვასი შენი, ვითარცა თავი შენიო!.. ასე ახასიათებენ სარწმუნოების და კერძოდ ქრისტიანობის სოციალურ მინაარს თვით ისინი, ვინც ქრისტიანობაში ზნეობრივად ძლიერ გამასხვრეტავენ. **ა. შ. შვიდი**

ღ ა ბ რ უ ნ დ ა !

(სურათი)

სახალხო მატარებელი ქლოშინითა და ხენვეთი უახლოვდებოდა პატარა სადგურს, რომელიც ტრიალ მინდორზე ობლად, განმარტოებით იდგა, სიარულს თან და თან უკლო და გაჩერდა. ვაგონებიდან საჩქაროდ გადმოხტა ხალხი და ზოგი სადგურის პოლოში პატარა დუქნებისაკენ გაეშურა, ზოგიც წყლის ბაჩისკენ გაექანა.

ყველა ჩქარობდა, ყველას ეშინოდა არ დაგვიანებოდა; მირბი-მობრბოდნენ, ერაზმანეთს ეხლებოდნენ და ვაგონებში დაბინავებულს ეშურებოდნენ. გავიდა რამდენიმე წამი. გაისმა ხარის ხმა, მეორე, მესამე. მას მოჰყვა კონდუქტორის სტვენა, ორთქმავალმა სახარლად შესვყვირა, მატარებელი ნელა დაიძრა და პატარა ხანს უკან ერთ-ერთ გორაკთაგანს მიოფარა.

პოატუორმაზე დარჩენილი ხალი ნელა ნელა გაიფანტა. წითელმა ქუდმა მარდად აირბინა კიბის საფეხურები და კარებში გაჰქრა. ტელეგრაფის მოხელე, რომელიც მატარებელს დაღვრემილი სახით შეჰყურებდა, ფანჯარას მოშორდა, მისრეები სადღაც მიიმაღნენ. სადგური სრულიად დაცარიელდა და მეორე მატარებლის მოსვლამდე მიჰყურდა, მიიძინა.

თითქოს ხალხის წასვლას ელოდაო, სადგურზე საიდნანაც გაჩნდა და სოფლის ბილიჭზე გამოვიდა სალდათის ახალ ტანსამოსში გამოწყობილი ყმაწვილი ბიჭი. შავი კარგად მოზრდილი ყუთი მხარზე გაეღო, ჭუჭყიანი პარკი ღლიაში ამოეჩარა და გაჩქარებულის ხაბიჯით თავივე დაეშვა.

ის იყო 25 — 26 წლისა, შუა-ტანის, საკმაოდ ჩასუქებული, სანდომინი, შავგრემანი სახისა. შავი სქელი, წვერაულვაში კობტად ჰქონდა შეკრეკილი და ეტყობოდა, პატრონს საკმაოდ რო და შრომა მოენდომებინა, რომ თავის სურვილზე დაეგრიხა და დაეყენებინა იგი.

აბიჯებდა მაგრად, ტანში არ ირხეოდა და ცდილობდა ბარგით დატვირთულსაც კი გამოეჩინა კობტაობა. თუმცა სერიოზული სახე მიეღო, დიდხანს თვალეგში სიცოცხლე და აღტაცება უფლავდა. ბარგის ზიდვა უქირდა, მძიმე ყუთს მხარზე მალ-მალ ისწორებდა, პარკს ხან ერთი ხელით იღებდა, ხან მეორეთი, მაგრამ გზის ამიღლებულ ბელიკზე გაჩქარებული მიდიოდა და ერთს წერტოლს, თავის სოფელს, თვალს არ აშორებდა.

შემოდგომის წყნარი, თბილი დღე იდგა. საღამო ხანი იყო.

ძირს დაცემულ ტრიალ მინდორს, ტყეებით დაბურულ მთებს და მკენარეობას საამური ფერი მიეღო. ბუნება თვალთა ხილვას ატკობდა, გრილი, სუფთა, მსუბუქი ჰაერი გულს საამურად სწვდებოდა. ნახევარ ვერსზე მოსჩანდა კარგად მოზრდილი სოფელი, დახავსებულ-ჩაშავებულ ყაფრის სახურავებით, უფანჯრო საბძელ-ბოსლებით და მიხვეულ-მოხვეულ

გზებით, რომელთა შორის გარკვევით მოსჩანდა მალეობზე მდგომი, თეთრად შეღესილი, პატარა ეკლესია და მინდორი. ვიწრო, ნახევრად დანგრეული კოშკი.

შეს გვერდზე გადახარა და დაუძლიერებულ სუსტ სხივებს მკრთალად ჰქენდა არემარეს. დედამიწა იყო გრილი, რბილი. ეტყობოდა, ნაწვიმარი იყო, მხოლოდ ამშრალი,

სოფელს და მის მდამოებს თითქოს ეძინა. არსაიდან ხმაურობა არ ისმოდა. ყაფრის სახურავებიდან აქა-იქ ამოდოდა შავი ყვამლი და ჰაერში ითქვიფებოდა. შიგა და შიგ შენობების გვერდზე და მინდორში ხანტად მოძრაობდა თითო-ოროლა საქონელი.

მგზავრი თანდათან უახლოვდებოდა სოფელს, მაგრამ ფეხები უკან რჩებოდა. ეგონა თავის დღეში ვერ მივიდოდა სახლში, თვალთა მისი ერთს საგანზე ვერ გაჩერებულყო. ის გზა, ის ხეები, ბუჩქები, ის სახოები — ყველა მისი ნაცნობია, საყვარელი. ყველას კარგად იცნობს, ყოველი კუთხე, ყოველი საგანი ისე აქვს ჩანახსოვრებული, ისე მის ჭკუა-გონებაში აღბეჭდილი, რომ ვერავითარი დრო ვერავითარი შთაბეჭდილება მას ვერ წაშლის, მის ალაგს ვერ დაიქერს.

ეს დაცემული ვაკე, სახნავი, საძოვარი ადგილები! სად არ აქვს მას ფეხი დადგული? სად არ უხნავს? სად არ უთესია? სად არ უძოვებია საქონელი? ეს მტკვარი, — გაზაფხულზე მოდიდებული, განრისხებული, საშიშარი, ხოლო ზაფხულ-შემოდგომაზე მშვიდი, უწყნარი! წვიმით ამღვრეულ წყალში რამდენჯერ უხეიარია, რამდენჯერ უბანავია, უქუუ-მპალავნია შიგ, ეს ხეობა, ეს ტყიანი მთები? სად არ ყოფილა ამ ადგილებში? შესწავლილი აქვს ყოველი ფერდობი, განის გზა, ბილიკი, ყოველი ხევი, ოღრო-ჩოღრო ადგილები ბევრჯერ ყოფილა შეშაზე, ზამთარში ცივით, ზაფხულში ხარებით, ბევრი წვალემა გამოუვლია, ბევრჯერ თავებლი უწყველია, შეზიზღებია ეს ადგილები, მაგრამ ახლა ყოველისფერი უსიამოვნო რამ დაავწყდა, თითქოს არც ყოფილა იგი, ახლა ეს ადგილები უყვარს და ყველას გულით მიუაღიერებს.

საღდათი ერთ მუხის ქვეშ შეჩერდა, რომელიც გზის ნაპირას იდგა, ყუთი მიწაზე დასდო, ქუდი მოიხადა და ოფლი მოიწმინდა. სიარულით დაიღალა, მხარიც სტკიოდა, ყუთზე დაეშვა და ისევ სოფელს დაუწყა ცქერა.

უნდოდა პატარა შეესვენა და ძალი მოეკრიბინა, მაგრამ საკმაოდ დრო გავიდა და ის კი ისევ იჯდა. მისდა უნებურად ტბილოს გრძობებს მისცა თავი და გარშემო აღარაფერს ამჩნევდა.

ესეც მისი სოფელი. აქ დაიბადა, აქ გაიზარდა, მხოლოდ აქ გრძნობს თავის თავს ადამიანად, მხოლოდ აქ შეუძლია ხმა აიმაღლოს, აქ გრძნობს მხოლოდ თავის თავს კარგად. ხუთი წელიწადია, რაც აქედგან წაიყვანეს. ეს ხანა არ დაავიწყდება თავის სიცოცხლეში. პირველი წელიწადი მისთვის უსიამოვნო, ცუდი სიზმარი იყო. შემდეგ ასე თუ ისე გარემოებას შეეჩვია და სახლში დაბრუნების ფაქრი და აცოცხლებდა.

გავიდა დანარჩენი ოთხი წელიწადიც და სახლში დაბრუნება მით უფრო სანატრელი, მით უფრო სასიამოვნო გახდა მისთვის. საშახურის უკანასკნელი თვეები და ის დრო, რაც გზაში იყო, წამების დროდ გადაექცა საღდათს. თვალწინ ესატობოდა სურათი, როგორ შეხვდებოდა ამდენი წლის უნახავ ნაცნობებს. წინა-წინვე შეიმუშავა გეგმა, როგორ დაიქერდა თავს შე-

ხვედრის დროს: ამაყად, როგორც შეჭვერის რუსეთში ნამსახურს კაცს, რომელსაც ბევრი რამ უნახავს და ბევრი ამბავი გადახდენია თავზე. ახლა ის აღარ არის, რომელიც ამ ხუთი წლის წინად ქალამნებითა და დაგლეჯილი ჩაობით მატარებელში ჩასვებს და საკლავი ხარკით საღაც წაიყვანეს. მაშინ არაფერი გაეგებოდა რა, ახლა ცხრა მთას იქით რომ გადაკარგო, აღარ შეეშინდება. განვითარდა, ბევრი რამ ისწავლა; იცის, ქვეყნიერობაზე რა ხდება, ერთის სიტყვით ის „ტუტი“ აღარ არის. მთელს სოფელში გამოერჩევა, სხვას კუყას ასწავლის, დაარბევს, გავლენას მოიპოვებს და, ამას რაღა ჩიზინა უნდა, მამასახლისად აირჩევენ. ახლა გოგოები?!... საამბობი, დასატრახანებელი, სალაპარაკო ბევრი რამ აქვს, რაც განცვიფრებაში მოიყვანს მათ და ბევრს გულსაც აუძგერებს.

ბევრი, ბევრი ტუბილი გრძობა უტრიალებს გულში, მომავალი ბევრს კარგს უქადის.

საღდათი უცბად გამოერკვა ფიქრებს, მარად წამოხტა ზეზე, ირკიდა ბარგი და გზას გაუღდა.

სოფლის ორღობიდან მთის მხარეს გამოუხვია წვილი-ფეხა საქონელმა. ძროხა, ხმა, დეკუელი ცელქობდენ, რჩოდენ, ერთმანეთს წინ უსწრობდენ. პატარა ხანს უკან იმავე ორღობიდან გამოჩნდა წელში წახრილი დედაკაცი, რომელიც ჯოხს მალ-მალ იშველებდა და საქონელს ძლივს მისდევდა.

საღდათი შეჩერდა და დააკერდა:—ეს ჩენი სიღონია უნდა იყვეს—გაიფიქრა გულში, ბარგი ძირს დააწყო და, როდესაც მოხუცი დაუპირდაპირდა, ხმა მალლა მხიარულად, შესდხა:

— სიღონის ვაჟმარჯოს.

მოხუცი ხმაზე უცბად შეჩერდა და უკნობს გაკვირებულ თვალები მიაპყრო. სახეზე განცვიფრება და შიში აღებუქდა.

— ველარ მიცანი, სიღონია?

სიღონიამ ხელი თვალებთან მიიტანა და კარგად დააკერდა.

— გენაცვალეთ, შენ გოგის ბიჭი არა ხარ?

— გოგის ბიჭი ვარ!

— მისაი?!

— ნამდვილად!

— უი, შვილო!—ამ სიტყვებით მოხუცებული მოეხვია საღდათს და უცბილო პირით რამდენჯერმე აკოცა.

— საწყალი დედაშენი, რა რიგ გაეხარდება!—მოხუცმა თვალი მოიწმინდა —დღესაც გიგონებდა, შვილო. დაღწა, აღამიანი აღარ არის. დილას გვერდზე გამოვუარე, ქათმებს აქმევდა. როგორა ხარ, შე უბედურო-მეთქი? ეჰ, ვარ ასე, გაძალღებულა.

საღდათმა ამ ლაპარაკს ყურადღება არ მიაქცია და ჰკითხა:

— ხომ ყველანი კარგად ხართ, სიღონია?

— ეჰ, რა ყოფნა ჩენი ყოფნა, შვილო!

— მიანიც რა ამბებია აქეთ? მე ხომ ხუთი წელიწადია რუსეთში ვარ გადაკარგული. ამ ხნის განმავლობაში ცოლი რომ შემერთო, ჩემს შვილს ახლა მესწრობა შეემღებოდა. როგორა ცხოვრობთ? ვინ მოკვდა? ვინ დარჩა? ცხოვრება გაქირდა, ვადღვილდა? მიაყარა კითხვები საღდათმა, რადგან უნდოდა ბებერი ლაპარაკში გამოეწვია.

— ჩენს სიცოცხლეს ნულარ იკითხავ, შვილო, —დაიქნია თავი მოხუცებულმა და ჯოხს მაგრად გადაებჯინა. სჯობდა

ამ დღეს არ მოვსწრებულოყავ და პატარა აღრი, ჩავსულუყავ მიწაში. ეგ არის, პირში სული გვიდგია, თორემ ჩვენი სიცოცხლე განა სიცოცხლე? ოჯახს ვერ იპოვნი, რომ გლოვა და ტირილი არ იყვეს, ზოგს მუქაზე დასაყრელი ფეკილი არა აქვს. აირია ქვეყნიერობა, შვილო, მეორედ მოსვლას რომ იტყვიან, სწორედ ეს არის. აი ეს მოგვიტანა ერთობაზე, ეს შეგვძინა „ბუნტმა“!

საღდათი ღიმილით უგდებდა ყურს მოხუცებულის ლაპარაკს, რადგან იცოდა სიღონის, ცოტა არ იყოს, ლაპარაკი და საქმის გაზვიადება უყვარდა და შეკავებულის სიცილით ჩაეკითხა:

— ვინ „ბუნტი“, სიღონია, „ბუნტი“ ვის უძახი?

— „ბუნტი“, „ბუნტი“ გენაცვალე! აჩქარებით და შიშით დაიწყო მოხუცმა და აქეთ იქით მიიხედა ეს სულ „ბუნტის“ საქმეა. თუმცა ჩენს სიცოცხლეს სიცოცხლე არ ერქვა, მაგრამ ასე თუ ისე დღევს ვაჩინალოდით. მოვიდა და აურია აქაურობა. ის ან აგვაშენებს ან სულ დაგვაქცევს. პირველად შარშან შემოდგომაზე მოვიდა, მოუყარა სოფელს თავი და იქადაგა: მიწა ღმერთმა ყველასათვის გააჩინა, მაგრამ თავად აზნაურები წამოვიდენ, —ეს ჩემია, ეს ჩემოა, და თქვენ, საცოდავებო, კი ისე დარჩითო. ისინი კისერზე გასხედან და ქვეიდან შოში-სხავით საქმელსა გთხოვენო. კარგად ელაპარაკნა, დღეთს-ნიერი კაცია თურმე. ეგ არის, თუ გაჯავრდა, აღარავის არ ინდობს, მისდგება, ყმაწვილო, აგინებს, ლანძღავს. ამოდენა ხალხს, ვირებს ეძახის. შემდეგ დაარბევს, ასე და ასე მოიქცითო და წავა. სოფელში ღამე მოვა და ღამე წავა.

აქ მოხუცებულმა ხმას უფრო უკლო და მიხასკენ მიიწია.

— შენმა კეთილმა გაიხაროს, როგორც ჩვენ გავიხარეთ; ვთქვით, ღმერთმა ახლა კი ჩენსკენაც მოიხედა, გვეშველება რამე, სიღარიბიდან ამოვალთო. ღაღები სოფელმა აღარავის მისცა, თავად-აზნაურებს მოსამსახურებში ჩამოვარდეთ, ახლოს აღარ ვეკარებოდით. ხალხმა მიწები დაირიგა, გადახნა, ვისაც მუშა ხელი და ხარი ჰყავდა, ტუქებიდან კარგად ისარგებლა, პატარა ხანს თავისუფლად ამოვასუნთქეთ, მაგრამ რა, შვილო, —მოხუცმა თავი გაიქნია და ძირს დაუშვა, —ამოგვაშხამეს, შვილო! ჯერ ზეკუციებმა ამოგვხადეს სული, სოფელი გატყავდა. ყველანაირი გარდასახადები ერთბაშად გადაგახდევინეს, შემდეგ შემოგვესია ყაზახი და საღდათი და სულ მტვერი აგვადინეს. რამდენი უბედურება დაატრიალეს, ვინ მოსთვლის, რამდენი ქალი გაუბედურდა, რამდენი ცის ქვეშ დარჩა. დღეიშენის მდგომარეობაში ბევრია, შვილო, მარტო ის არის, სხვაც ბევრი სტირის იმასთან!..

საღდათს ამ ლაპარაკის ვერაფერი გაეგო, მაგრამ ღიმილი სახეზე თან და თან გაუქრა და რასაც მეტს უკვირდებოდა ბებრის ლაპარაკს, გულში შიში ებადებოდა.

საღდათი ჩაკვირდა მოხუცის შიშით მოცულს სახეს, კარგა ხანს უყურა, უცბად შეკრთა და სულ-შეგუბებულმა ჰკითხა:

— ჩენს თავს უბედურობა ხომ არაფერია?

მოხუცმა თავის მხრივ შეხედა საღდათს და დაიბნა. აშკარა იყო, საღდათმა არ იცოდა, რა უბედურობა ეწვია მის ოჯახს და ეს ამბავი პირველად სიღონის უნდა გაემელაგნებინა.

სიღონია თოფნაკრავივით გატრიალდა გვერდზე და საქონელს გამოეკიდა:

— გიზოლო, გიზო, საღ მიხვალ, შე სამგლე, შენა! —
წვრილი, ჩხლენილი ხმით შეჰყვირა და, როგორც კი შეეძლო,
ფეხი აუჩქარა.

საღდათი სახტარ დაჩა, კარგა ხანს უყურა მიმავლო
სიღონის, შემდეგ აჩქარებულის გულით დასტაცა ხელი ბარგს
და თითქმის სირბილით ორლობეში შეეხვია.

სვ. ვიფიანია

(შემდეგი იქნება)

წერილი რედაქციის მიმართ

„ივერიის“ მეათე ნომერში, სხვათა შორის, სვ. ენის წერი-
ლია დაბეჭდილი. ამ წერილში მოხსენებული ავტორი დაზარალებს
იმ საზარელ ტანჯვა-გაებაზე, რომელიც წარსულ წელს ეახსენებმა
მთავეებს ქართლის ზოგიერთ სოფლებს. გული სეკუნდ-ნაღველით
გვესებათ და მისხსნებს საზღვარი ეკრებებს, როდესაც ბარბარო-
სულ ამბებს ეითხვლებო... და ძალიან კარგს იხამდა ავტორი,
რომ მსოფლივ ამ ამბების მოთხრობით გაეთავებინა თავისი საყ-
რთვო წერილი სამწესროდ. ასე არ მოაქვს ბ. ენი! მოხსენებული
თუ-ი წერილი ისეთინარად გვათავა, რომ ეს დასასრული პირველი
ხსენებების შთანჯვლილგანსაც კი ასუსტებს. წერილის უკანასკნელ
ხსენებებში ავტორი საჭეურო, საზოგადო საგანს თავს ანებებს და
გადადის კერძო მოვლენაზე. ქართლის გენერალ-გუბერნატორისთვის
სადილი გაუკეთება გორის მახრის თავდაზნაურთა წინამძღოლს
ბ. ბაკრატიან-დავითაშვილს, და ამ სადილზე მრავალი, ქართველ-
ების დამამიერებელი, მათი შურისძიებელი, სიტყვები უთქვი-
და წარმოთქმულია. დიან, როგორც მეტ გავიგებ, ბ. ბაკრატიან-
დავითაშვილს სადილად ჰქვოდა ქართლის გენერალ-გუბერნატორი,
მკვამ კარგად ვიცი რომ ბაკრატიანს: ვიცი მისი გულდასა და რქმენს,
მისი სურათი მიმართულება და ამისგან მოხსენებულ სადილის-
თვის არავითარი ურთოდება არ მიმიტყვიან. ამისთანავე შინაურ-
ულად სადილების გეოგრაფიკული დახარჯი და ამისთვის მი-
ართულებმა დამინამა საზოგადოებაში გასაცან ამბად არ უნდა გა-
დააქციოს იგი. კარდა ამის, ბ. ბაკრატიან-დავითაშვილი ოფიცია-
ლური წარმომადგენელია ქართლის თავდაზნაურობის და ამჟამად
მდგომარეობის გამა ხშირად, და ბევრჯერ ძალაუხერხობდაც, უხ-
დება მისვლა-მოსვლა, საქმის დაჭერა მთავრობის სხვა და სხვა
წარმომადგენლებთან. საუბედურად, ამ წარმომადგენლებს ხშირად
დდი გავლენა აქვთ ქვეყნის ბედ-იბადაზე, და ვისაც ეს ბედ-ი-
ბაღი ძვირფასად უდირს, მან ბევრჯერ ბიზნად ანკარიშები გვერ-
დზე უნდა გადასდეს და ხსენებულ წარმომადგენლებთან დახლო-
ვებული ურთიერთობა დაიჭიროს. ეჭვი არ უნდა, რომ ბაკრატიან-
დავითაშვილმა ჩვენი მხრის მდგომარეობა, მისი ცხოვრების სხვა
და სხვა მოვლენა-საჭიროებანი უფრო კარგად იცის, ვიდრე გენე-
რალ ბაჟრმა... და განს დასაძრინაო უნდა იყოს პირველი, რომ
ამ ცოდნით, დიდიად ერის ერთგულებით დაუხლოვდეს უკანასკ-
ნელს? თქვენ ის მიბანეთ, — რა უნება მოაქვს ქვეყნისთვის ამგვარ
დახლოვებას და შე თქვენ მოკახსენებთ, — რადღეინ საზოგადოების
მატნის შეიძლება ამისთანა საშუალებით. დასაბუთება ამ აზრისა
ძრივად დიდიადი საქმეა, მკვამ, ჩემდა სამწესროდ, ამჟამად სახან-
და-სო თვეზის მდგომარეობაში ვიმოფიქრობ და ამიტომ თავისუფლად
ვერ ვსარგებლობ მრავალი ფაქტებით. ვარწმუნებ ვი ბ. სვ. ენს,
რომ გორის მახრის არავითარი ბიზნად ანკარიშები არ მიუძღვის
ქართლის გენერალ-გუბერნატორთან მისვლა-მოსვლის დროს: არა-
ფრთხილ არ არის მასზე და მოკიდებული, არ ესაჭიროება არაფერში,
არავითარ წყალობას არ გამოვლის მისგან. ბ. ენი დიდად შეიძღა-

რია მაშინაც, როდესაც მიზეზად ბაკრატიანის გენერალ-გუბერნატორთან დახლოვებას სთვლის ამ გაკრძალებას. რომელიც უფროსად
პირველს ამოვანს უხარან რეაქცია, თან უგრძობს ვარის საზო-
გადო მოქმედებას და გულდა მადლობას უძღვინ. მისა ამისთ-
ნა შეარბი მსჯავრი სეკუნდ ბატონისთვის და მინაზვად ვი არ უნ-
და წარმოთქვას კანმა, უკეთუ ყოველის მხრივ გამოვეყუდო სა-
ბუთები არ უჭერია ხელს; სოფო როდესაც მრავალთაგან ცნობილ
მოვლენებზე დაზარატი, მაშინ ესეთი განხენი არა მარტო შეეძლება,
რამედ დასაშუალებ. ცნას წელიწადი, რაც ბ. ბაკრატიან დავითა-
შვილი გორის მახრის თავდაზნაურთა წინამძღოლია და ამ დროს
განმავლობაში ამღეინ ერთგულება ქვეყნისა, ბატონისა საშინაური
ერისა გამოუჩენია, რომ მისი პირდაპირი სრულიად ცნადი უნდა იქვე-
ყოველი შეგნებული ქართლელისთვის მანაც. ნუ ვიტყვით ხერ-
ფერს მასზე, თუ როგორ მოაწყო, წარსულიან შედარებით, ვარძა
გაგანის საქმე ნურც სინდიკატზე, რომელიც მან დააარსა და რომე-
ლიც მისივე ხნებობაზე და მატერიულურ დახმარებით იდგამს დღე-
ვანდამდე სულს! ნურც ამზე გაგანაში დაზარატი, თუ როგორი
თავმჯდომარეა გორის საქალაქო კომისიის მხრეველი კომიტეტისა,
როგორ მიხრუნველობას უწევს კომისიაში მოსწავლე ბავშვებს;
როგორ სდარჯობს მოხსენებულ სასწავლებელში სამშობლო ენას...
ავარდობ გვერდზე ვივლა მას და ვიდრე ბევრს მისგან ჩადენილ,
კეთილ საქმიანს და გაგანისხნით მსოფლივ ორი აზრად, რომელიც
დიდობისა არ არის, რაც მისდა და ამიტომ, ვგეო არ უნდა, ქარ-
თლში ამჟამადც უველას ესნობება. გორის მახრის ს. ტიბონი-
ში წარსულ წელშივე საძინად გასწავლად ურთიერთობა შემოიღე-
ს და გლეხის შორის. ბევრნარად დაზარალებულმა მებატონემ
ამ გასაფხულზე ქართლის გენერალ-გუბერნატორს წარუდგინა ან-
კარიში თავის ზარალისა და ამ ანკარიშით თას საშინ თუმანს
თხოვლობდა გლეხებისაგან. ადგილობრივმა მთავრობამ გადას-
წვიტა დაკმაყოფილება შემოიღოს. ჩამოვიდა ბიზნება, რომ დანი-
შნულად ადგილს წასულიყო სამოცი ვახსნი და იმდენ ხანს მდგომარე-
ობა, ვიდრე გლეხები სრულიად არ დასამყოფილებდნ მოხსენებულ
მოთხოვნილებას. ეს ამბავი შეიტყო ბაკრატიან-დავითაშვილმა,
სთხოვა მთავრობის და რამდენიმე დღის ვადით შეანკრებინა რე-
სპონდისა „გაგანის ამის შემდეგ მიიწვია შემოიღე, შეჭკობა
გლეხები, ჩათვლა მათ შორის და ბევრის მუდარეობის შემდეგ
შეიძლება მთავრობა იგინა. შემოიღე თას საშინ თუმანიან სე-
თას თუმანზე ჩამოვიდა და გლეხებმა უარს უთქმულად გადასდეს
ეს ფულად. თქვენ თითონ წარმომადგენლო, ჩემო ბატონო, რა გე-
ცხადებ დატრობდებოდა მოხსენებულ უბედურ სოფელში, რომ —
ერთის მხრივ — თას საშინ თუმანიან ფული გადასეგვიანებინათ, და
— მეორეს მხრივ — სამოცი ვახსნი რომ ჩამოვიდოდა იქ! ამ საშინე-
ლი განსცდელიდან სოფელი იხსნა ბ. ბაკრატიან-დავითაშვილმა...
და განა მარტო ეს ერთი სოფელი? მეორე ამბავი: მარშან ზაფხულ
ბაკრატიანის თავმჯდომარეობით კომისია იქმნა შედგინილი და ეს
კომისია გაიგზავნა ქართლში მოსარეკებლად გლეხებისა და შემო-
ღეათ. მოელი საში თვე დიდადა იგი სოფლიდან სოფლად; არ
კრიდებოდა არც სიღნე-შანსაქებას, არც განუწვევლელ შრომას, არც
თასგვარ უსამოყნობას; და უველან, სადაც კი მიდიდა, გლეხსა
და მამულს ბატონის ნებაყოფლობით არიგებდა, დროებით მისც
სიზობა მათ შორის უსამოყნობასდა. შექმნიან დაგვარად, შეიძლე-
ბას ამჟამად. არ შეისყვადის არც ერთი გლეხი, რომელსაც კი ამ
კომისიასთან საქმე ჰქონდა და მის წინააღმდეგ რამე სამეფროვი
ეთქვას. სამდურავს თუ ცხადებდნ, ისევე თავდაზნაურები, რომე-
ლთაგან ზოგიერთებმა ვანანტოვ-დაშკოვანტოვი კომისიის სახეგარ-
ბაკრატიან-დავითაშვილი გლეხებს ემხრობა, ჩვენს ძველებურ უფ-

ლებათ არღვევს, ჩვენი მოთხოვნებიდან უწინდებით არ ეკიდება. და ათასობით მრავალსადაც ერთად ესეთი კლასიკური საჩივრები უნდა ესმინა და მისზე დაწვრილებითა მსუბიქ ქდება. რაღა? რად სწავლიდა პატრიარქ-დავითიშვილი ეგვლა ამას? — იმად, ჩემო პატრიარქო, რომ ტანჯულ სამშობლოსთვის გული შესტკიოდა და, რად კი შეეძლო, მის კეთილდღეობას ემსახურებოდა. და ამისთვის კაცი, განა, სისწრაფით შეხვდება რეჟიმს, რომელიც დამუშავდება ქვეყნისა? განა თანაგრძობის გამოუტყდებს ჯარის საზოგადო მოქმედებს, რომლისთვის მისი თანამემამულეები განუზომელ მწუხარებაში ლევენ სულს?

ბოლოს ბ. ე — ნი ბძინებს: ამ სადილზე გარის მაცრის უფროსმა ხმა მძლავრ განაცხად: გარის მაცრის ლეკურს ვათამაშებ, უოგულ დონისძიებებს ვისმარებ, რომ ქედი მთავრევენო, არ ღვე რიღები არავითარ სსუალებას, რომ ცხივრება თავის კავაძობში ჩავაგდო; არ დაინდომ არც ქალს; არც პაშუმს; პარლიანსა და უბრადოს. ამის ვიზამ, თუნდ თვით ხელმწიფეებაც მიტხრას; მაცას ნუ იზამო, და შეეძგე გამოსართლონო. ამას თხილდ სიტყვას დაუმატა გენერალ-გუბერნატორმა გოც. და სსუ.

მისხენებულ სადილზე პატრიარქ-დავითიშვილს, ქანთლის გენერალ გუბერნატორის გარდა, მიწვეული ჰყოლია ეგვლა მოძრე-გუბერალი შუამავაღნი გარის მაცრისა. აქ უფთიდან სარდიონ ამირეჯიბი, ვოსს ამირეჯიბი, გიორ. ვეზინიშვილი და მისეილ ერისთავი.

არა მხოლოდ მისხინილი, არამედ ეგვლა ეს მისხენებელი პატრიარქმული ბიანი ერთხმად აღიარებენ, რომ სეჟით მოგვინდება სიტყვები თავიდან ბოლომდის სრული ცილისწამება და წარტყა. შეშვამს ამ ბიროს პატრიარქი სიტყვას და ამიტომ ამო ნათქვამს უფრო სარწმუნოდ ვრანცაჲ, ვიდრე სე. ე — ნისს; რამეღერ, გეგა არ უნდა, უნებლიეთი მისხენებელი გამოსადარ ვალსიერ ჭიარაკანა ენისა და დაუგუნებულის ბიარისა. „არა მგანია, ვარის მაცრის თავად-ახუნურობამ მოუწინოს თავის წინამძღოლს ესეთი სეჟიელი და დირეუელად არ დატვირთოს იგიო“, ბძინებს დასსრულ სე. ე — ნისს, გარის მაცრის თავად-ახუნურობა თავის წინამძღოლს სე. ე — ნსე უფრო კარგად იცნობს და ამისგანა არა თუ არ დატვირთ, არამედ სრული პატრიარქი დი ნდობა გამოუტყდა: შვიდ მისს ერთხმად დასსრულა სსეუელმწიფო სთათბირში გასვლავან დატვირტების ამომრეკვლად.

ნ. ლომოური.

ზამთრისკულაბა. თელქიამ მიიღო კნ. ელენე ესტატეს ასულის ცირციშვილისაგან საქართველოში განმათავისუფლებულ მოძრაობის დროს დაზარალებულთა ხასარგებლოდ ერთი მანეთი.

რედაქტორი **ფ. გოგინაიშვილი**
გამომცემელი **თ. დი პავლე ი. თუმანიშვილი.**

გენცხალეგანი

ფოთის საჯარო გიმნაზიი აცხადებს, რომ 1 სექტემბრიდან 1906 წ. იხსენბა მოსამზადებელი, პირველი და მეორე კლასები. მესამე კლასის გახსნა მსურველთა რაოდენობაზეა დამოკიდებული. მოწავთა მისაღები გამოცდა (ეგზემენი) მოხდება 5 და 6 ივნისს, აგრეთვე აგვისტოს დამიღვს. მოსამზადებელ კლასში მიიღებიან 8—10 წლის ყმაწვილები, პირველ კლასში—10—12 წლისა და ასე ზევით. თხოვნები ბავშვების მიღებაზე საეგზემენოდ მიიღება თოფის ქალაქის გამგეობაში ფოთის საჯარო გიმნაზიის დირექტორის სახელზე თხოვნასთან ერთად უნდა წარმოდგენილ იქნას მოწმობები: მეტრიკული, შესახებ წოდებისა და ყვავილის აკრისა; დირექტორის თანამდებობის აღმასრულებელი (3—2) **ს. ი. აბგულაგი.**

რკინის გზით მგზავრ ქართველ მკითხველთა საუბრადღებოდ.
ლიბეჭდა და ისყიდება სადგურ მიხაილავის ბილეთის კასაში საინტერესო ახალი თანამედროვე რომანი ორ ნაწილად.

ცხოვრება და სიყვარული

წიგნი დიდი ზომისაა. დაწერილია დღევანდელ კითხვებზე, ცოლ-ქმრის კავშირზე და სქესობრივ დამოკიდებულებაზე. დაბეჭდილია სუფთად, მშვენიერის კანით, მაგრა შეკერილი, შეიცავს 350 გვერდს და ღირს მხოლოდ ორი აბაზი. მისამართი: Тифлисть, книжный магазинъ „Подна“. Ст. Михайлово, первому билетному кассиру Чархიшვიли. (10—4)

მოითხოვით ნამდვილი

„ლომპრინი“ მ. შ. ლუბაღიშისა

ეს წამალი სრულიად აქრობს რადენსამე დღეში ძველს ბებერას და მეტ-ხორცს ძირიან-ფესვიანად, მხოლოდ ეტოკეტი უნდა ჰქონდეს, მთავრობისაგან დამტკიცებული, № 22473. იყიდება ტფილისში—საფთიაქო საქონლის კავკასიის საჯარო ამხანაგობასა და მის განყოფილებებში ბაქოსა და ბათუმში. (წლ.)

ბესსარაბიის 129 ძველითა აოლკი

ამით საყოველთაოდ აცხადებს, რომ ქ. ქუთაისში კური-ნის 79 ქვევითა პოლკის ეზოში ამა წლის 9 ივნისს, დილის 10 საათზე საჯარო აუქციონით გაიყიდება 33 ქვევითა დივიზიის ტყვიის მტყორცნელ როტის ზღმეტი 29 ცხენი. (2—1)

საქმეწვილო ქურნალი

ნ ა კ კ დ უ ლ ი

სურათებით
წელიწადი მგორე.

ხელის მოწერა მიიღება რედაქციაში, წ. კ. გ. საზოგადოების კანცელარიაში და მარამ დემურას ბინაზე, ალექსანდრეს ქუჩა, № 3. რედაქცია იმყოფება გოლოვინის პროსპექტზე, ზუბოლაშვილის სახლში, № 8.